

Journal

BRUD

ar Yez hag ar Vro

(Embannet bep tri miz)

Komanant-bloaz	15 F
Komanant-skoazell	20 F
Studierien, Soudarded	10 F
An niverenn	4 F

Rener-Tenzorier : P.-M. MEVEL 14, Breiz-Izel, Brest
(Pellgomz, Brest 44.49.40)
C. C. P. 1499 55 Rennes

Sekretour : A. LE MERCIER, Ar Rusked, dre Lanuon (C.d.N.)

Komananterien " BRUD "

Setu kenta niverenn « BRUD » 1965 o tiguezoud ganeoh.

Daoust ha kaset ho-peus hoh adkomanant da deñzorier ar gelaouenn ?

Strollad Harperien " BRUD "

Evid emezelia e « Strollad Harperien BRUD », kas eur prof ouspenn ar homanant-bloaz da Verour « BRUD ».

Nevez deuet er-mêz :

LE CATHOLICON DE JEHAN LAGADEUC

(Pour son cinquième centenaire)

gand Pierre Trépos, kelenner e Skol-Veur Roazon
Priz : 3 L. - F.C.B. Editions - C.C.P. 380-96 Rennes

Brud

ar Yez
hag
ar Vro

Niv. 20

GENVER-MEURZ 1965

TAOLENN :

KALONOU TREGERIAD

gand E. AR BARZIG

- I. KOATILOURY
- II. IVONAIG
- III. JAKEZ JAFREDIG

AR PAOUR KEZ LAOUIG

gand P.-J. HELIAS

LABOUR EVID AR BREZONEG

KALONOU
TREGERIAD

I. KOATILOURY

*« Un matin, tu partis ! Les domai-
nes houleux
devinrent tes palais !
Les paroles données
ne se reprenant plus, tu restes
amoureux
de leurs clartés sans fin, de leur
désert austère... »*

R. HAMEL.

(Esquisses pour les marins bretons)

*A greiz kalon e kinnigan d'am
mignon, an aotrou Penault (Pen-
naod), person Logivi - Pempoull, an
danevell-mañ a zo bet skrivet en e
brespital ken plijuz.*

E. AR B.

Emaon hirie o vond da gomz deoh euz eun tiegez a veve er Roh war-dro 1880. Med red eo din da genta en em zigarezi evid ar gaou ez an d'ober : n'eo ket Koatilouri e oa ano ar famil-ze. Evel ma ouzoh, ar Goatilourien a oa aotronez Kaoueneg gwechall, « seigneurs de Coatéloury et autres lieux » a lavar ar paperou koz (1). Ne zoñj ket din e vefe bet hini aneze o chom er Roh. N'eo ket « de Coatiloury » e oa eta ano an dud emeon o vond da glakenni diwar o fenn, med « de... eun dra bennag » e oant memez tra ha koz-tiar e oa ive o noblañs. Ne welan ken den wardro gand an ano-ze, med marteze ez eus unan bennag kar deze ha moarvad ne vefe ket prop din... Ahendall ez eo gwir-bater peb tra.

*

**

(1) E 1704, e oe beuzet, e pleg-mor Perros, Jakez a Goatilouri gand e oll vugale, nemed, unan.

Ne oa ket gwall gaer kastell an aotrou hag an dimezelled a Goatilouri... Ma vefe bet c'hoaz da vihanna eur hoz kastell Malabri bennag, med ne oa en doare ebed zoken eur maner. Ne oa nemed eun tammig ti bihan e penn-traoñ eur hardenn e karter Sant-Yann, eur hoz ti zoken, izel, goloet gand mellou mein-glaz mengleuz ar Roh, douar mahet ha pilet ar blasenn anezañ, evel en oll diez ar beorien, rag peorien ne oa ken ar baourkeiz Goatilourien... Tri a oa aneze : Mari, ar verh hena, Madelen ha Jarlig.

O zud ne oant ket bet kennebeud gwall binvidig, med eun tamm leve o-doa memez tra hag o chom e oant en unan euz kaerra tiez kêr Ar Roh. O zad, ofiser, a oa bet lazet e Reichshofen, e-pad ar brezel 70. O mamm ne oa ket bet pell war e lerh, trehet gand he glahar. Daoust d'an emzivaded beza erru braz awalh, minored e oant c'hoaz hag e oent lakêt dindan beli eun eontr. Hemañ, eur foet-e-voutik anezañ, ne zoursias euz e nized nemed evid forani o zammig peadra ha kas o stal da Gernetra. Petra a vanas gante? Eun tamm arrebeuri bennag, a gav din, ha, dreist-oll, pevar pe bemp poltred. Ya, pejou poltrejou livet war lien euz ar Goatilourien goz. Iskiz awalh e oa gweled an dudjentil lorchuz-ze e-pign ouz gweleou kloz ha dindan eur plañchod mogedet.

Evuruzamant evid an daou yaouanka, o c'hoar Mari a oa bet eur gwir vamm evite. Goude ma oent bet taolet war ar plouz gand o hulador, en em lakeas Mari da labourad evid peurzevel he breur hag he c'hoar, kannerez e teuas da veza, an dimezell a Goatilouri, ya, kannerez; bemde-Doue ez eas d'an aot da skaota kouez ar vourhizien. A-veh ma ouie-hi lenn, med kas a reas he c'hoar e ti ar seurezed hag he breur e ti ar Frered. Madelen a oa dorniet mad hag a zeuas da veza eur vroderez akuit, ha labour a veze degaset dezi peza a gare. Gwelloc'h e oa c'hoaz planedenn Jarlig. Deski a rae hemañ gand êzantant toud peza a veze kelennet dezañ ha kaset pell awalh e oa gand ar Frered. Daoust dezañ da veza eur paotr abil, taer ha feulz, ar person a zoñjas e vefe posubl marteze ober eur beleg gantañ. Kemer a reas anezañ da golist ha beb beure a roe dezañ eur gentel latin. Goude merenn, e talhe da vond d'ar skol gand ar Frered a rae dezañ labourad war levriou ar breved. Daou vloaz goude, e kasas an aotrou person anezañ da skolaj Landreger. Disteñget ez ae gantañ al labour, med ne oa ket war baperou an aotrou Prefed, diêz e oa dond a benn outañ. Ya, ano Jarlez a Goatilouri a veze aliez war roll ar rê gastizet. Re aliez, d'e veno... Skuiza a reas buan er skolaj hag eun devez, war-dro Pask, setu eñ

kuit. Diskenn a reas a druilh-drask beteg traoñ-kêr hag ar porz. Eul lamm war eur weletenn prest da skarza... Eur faribolenn hanter-wir bennag a gontas : emzivad e oa ha red dezañ gonid e damm kreun. Ar habiten, hanter-vezo, ne zellas ket re verr hag hep soñjal e oa o tenna flugez dezañ, a gemeras anezañ evel moust... Evid ar wech kenta, e welas Jarlez Ar Roh-Velen, al lenn-mor Palamos, gerreg Plouvouskant, ha neuze e oa an don-vor... Santoud frêz a reas ar paotrig yaouank a oa war e hent mad. Galv ar mor, damintetet endeo e bag unan euz pesketaerien Ar Roh, a glevas an taol-mañ frêz ha sklêr, ha staga a reas da gana en eur beilla e batatez — hennez eo, evel ma ouzoh, labour kenta an oll vousted —.

*
**

Prestig goude e kasas Jarlez eur ger d'e berson ha d'e c'hoarezed evid kemenn deze e oa war vor. An eil hag egile a oa bet nehet, evel-just. Adaleg m'he-doe bet kelou, e laouenas Mari, goud 'ouie awalh e oa he breur Yann-e-benn-e-unan ha ne oa ket danvez eur beleg ennañ. Ne oa ket kont memez tra gand Madelen. Homañ, evid lavared ar wirionez, a oa eur gaherez diêz, techet da zougen kañv d'he bramm kenta ha genou treud dezi dalhmad. Droed he-doa, evid peza a zell, da gaoud keuz da overenn genta he breur, med perag chom keit-ze da rahoanad? A-viskoaz e oa bet chakerez he reor ha tuet da bismikad toud peza a rae he breur : « Jarlez alese... Jarlez alesont. » Pa oant yaouankoh, e save kann etreze aliez ha poan he-deveze ar paourkêz Mari o tis-partia aneze; ar pôtrig a oa buan da skei, med e c'hoar a oa ken pikez! Ya, ma vefe bet erruet Jarlez er gêr goude e dehadenn, en-defe klevet sarmoniou ha gousperou e-kreiz ar zizun...

Med ne zeuas ket ar martolod da zelaou prezegennou e c'hoar, meur a vloaz a dremenas ha den ne ouie petra a oa deuet da veza. Koulz koude e erruas pa oa tapet e ugent vloaz gantañ : e oa o vond d'ober e servij.

Evuruz e oa an diou c'hoar, gouela a rae Mari gand ar joa o weled ar gwaz braz ha kreñv a oa deut he breur da veza. Ya, eun tamm brao a javez a oa dindan e jiletenn, ne oa ket kaeroh paotr yaouank er Roh. Degaset e-noa eur yalhad vrao a arhant d'ar gêr ha kuit e oa an diou dimezell da larda kement war al labour e-pad ma oa o breur war-dro. Ha koulz koude, a-veh digouezet ar mortolod en ti, e oa bet todillon; ya, eun taol arne a gouezas war chouk Mari gêz... Ma feiz, soñjit ive petra

he doa grêt. Eun devez — eur bloavez bennag arôg — en em gavas fêz o tiboutrenna poltrejou koz he henda-dou, ha neuze vil e kave ar sapre traou mogedet-ze. Ha bremañ, ma lavarinn deoh eun dra all a-bouez : pillou toud e oa deut da veza he zorchouerou ha ne oa ket brao mond e ti ar marhadour. Alo, dao dezi, eme ar gannerez ! Setu hi o tiskenn ar poltrejou, o tiframma ar pejou lien diwar o stern ha teurel aneze e-barz ar pod ma rae he bervadennou ennañ gand eun tamm brao a ludu. An ankadrou koad derv a zervijas d'ober tan. Fonta a reas buan al livaj ha nêt ha gwenn e teuas da veza an danvez, ha laouen Mari gand he zorchouerou teo ha stard. « Fidam bié, Madelen, setu amañ berliñj ha n'eo ket tost da veza uzet, na n'eo... »

— Ya, Maï gêz, med aon am-eus gand pez a lavaro or breur pa zigouezo er gêr. »

An devez-ze eta e oa erruet ha gouzoud a rit pegen joauz e oant o diouig. 'Hanta, pa veze evuruz Mari a Goatilouri, daoust pegen skuiz e veze, ez ae war eun d'he sklisen ha d'he rozell :

« Eun "dornad" (1) a vo torloet, mabig ? »

— O ya, Maï, "granig" (2) am-eus, hastit buan merad an toaz, me a ya da derri brintchou. »

Hag e oa bet grêt eur hovad "lêtez" (3). Debret e grampouezenn vioet gantañ, e oa krog ar martolod da zacha war e gorn-butun pa spurmantas e oa goull plasou an taolennou koz. Eur pistig a zantas raktal en e galon.

« Petra ah-eus grêt euz ar poltrejou, emezañ ? »

— Dêz ! eme Maï, evid kelou an traou divalo-ze vad ! Aet int em bervadenn, kleo, ha rikouret ha milrikouret ez on, deut int da veza zorchouerou gweloh eged ar re a vez grêt an deiz a hirie... »

Kerkoulz e vefe bet rei d'ar paourkêz Jarlez eun taol horz war e gokenn, darbet e oe dezañ lezel e gorn da goueze diouz e henou... Goude ar zouez, setu an imor o sevel d'e benn. Aet e oa en e zao ha ken livet fall ken e souzas e c'hoarezed :

« Sañset, pe zod pe nay ez oh, Mari ? Grêt peus eun taol kaer avad, inosantez a zo ahanoh, red eo beza garz memez tra, ya garz da bennaska, sod da staga... C'hwi, Madelen, ho-peus muioh a zeskamant egeti, ne oah ket kap da harz outi da c'hoari ar gwall-daol-ze ? Gwir eo, n'oh nemed eun drutell didiañ, mad hepken d'ober ho

(1) eun « dornad » = eun toullad krampouez.

(2) « granig » = naon.

(3) « lêtez » = krampouez.

(Gerioù euz « tunodou » (trefoedaj Ar Roh).

kaz gleb. Setu aze eta, kazi toud pez a vane ganim war-lerh on tud, on tadiou, ar Goatilourien, noblañs koz ma 'z eus unan. Ar poltrejou-ze a oa eun testeni euz on noblañs...

— Ma faourkêz Jarlez, perag komz euz noblañsou ha me kannerez ? Ha te, n'out ive nemed eur martolod, a gredas respont Maï gêz, e-kreiz he daelou.

— Ya, martolod ez on, med ne vin ket ordinal ; eun tamm 'zo ez on krog da studia, sellit amañ, genaouegezed, eme Jarlez, o tenna ouz e zah eur vriad levriou... Nann, pichoñs, ne jomin ket pell martolod, letanant e vin ha kabiten goude, eun devez e vin « le capitaine au long-cours Charles de Coatiloury »... Intentet ho-peus, Maï Vastrouill ha c'hwi, Gwerhez Maria Gonfitur ? Ha pa zoñjan, memez tra, evid pourchas eun toulladig zorchouerou... Arsa, Mar'Job, hag eñ ho-peus c'hoaz daourealad skiant ? N'ouzoù ket eta e oa e-barz unan hepken euz ar poltrejou peadra da brena trawalh a lien evid goloï oll diez strêd an iliz, deiz gouel ar Sakramant ? Meritet ho-peus e ve torret troad ar skubelenn war ho kiterenn... »

Pell e padas e giz-ze an abadenn. Hopal ha dihopal a rae Jarlez evel eun diaoul. Med petra a raje ? Ne servije ket... Ha neuze, e gwirionez ne blijte ket dezañ daoubenni ha glahari e c'hoar hena.

Mad eo an hini a oe evid e c'hoarezed, evel m'em-eus lavaret, ha setu eñ kuit da Depod an Ekipajou Brest. Goude daou pe dri miz war « La Couronne » gand beb seurt « glazeien » all, e oe kaset da skol an dimonierien war al « Louis XIV ». Plijoud a reas dezañ ar henteliou ; e gwirionez, n'en oa ket kalz tra a neve da zeski ha kenta e oe e dibenn ar c'hwehmiziad skol. Med daoust dezañ da veza eur moraer a vicher, e kavas rust awalh ar vuhez war an diou vatimant-ze. A-veh ma veze roet d'ar paourkêz deskidi eul lajad amzer da zialani. Pa veze echu ar henteliou, a teue mare ar skol-martolod pe an ekselsiou-soudard, pe e veze dao nêtad amañ, tremen ar foberd aze, pura ar hanoliou, ha goude, kanna pebhini e zillad e-barz eun tamm kibellig dour douz a veze mil boan o kaoud, red en em ganna a-wechou. Ha c'hoaz eur wech lakaet ar hoüez da zeha, e oa mad chom war vrang gand doan ouz al laeron pe ouz an avel, rag an hini a golle eun dra bennag a veze kastizet. Ya, og awalh e oa aet... accable

N'en oa ar martolod a genta klas, Jarlez a Goatilouri, nemed eur bloavez servij d'ober abalamour ma oa « skoa-zeller tiegez » hag ouspenn war ar Rol. P'en-doe diskouezet gand lorch e haloñs gloan ruz er Roh e-pad deg

devez bennag, e oe kaset da dremen e c'hweh miz all e strollad listri ar Mor Kreizdouarel, war ar « Guichen ». Eun dudi a oe evitañ dousder an amzer, glazder ar mor. Ha daoulagad du ar merhed 'ta! Me lavar deoh ne jomas ket diseblant diraze, deski redeg an douillez eo an hini a reas e Toulon-war-vor.

*
**

Echu e goñje gantañ, ez eas adarre Jarlez da « naviga » er memez kompagnunez, ha nebeud a gelou outañ adarre...

Eun toullad gwenneien a zeue gwech ha gwech all ar faktor da zegas d'an dimezelled a Goatilouri.

Eun abardevez lirin a viz gouere, e oa an diou c'hoar, kement ha gortoz o soup mitonet da domma e korn an oaled, o trailla kaoziou dirag o dor, dindan flouradenn eun aezenn glouar, pa weljont, a greiz-oll, o tond e penn ar hardenn, eun den gwisket kran hag eur gasketenn ofiser-a-vor dezañ. O breur!

Ha fidam, maen-krampouez Mari war an trebez... Madelen ne rae nemed selled pegen faro e oa Jarlez ken e teuas fent da hemañ : « Alo, penn kuruz, te a fell dit, evel-just, gouzoud dioustu ar rag hag ar perag... Ahanta, merhig, lenn kement-mañ. »

Tenna a reas ar moraer eun tamm brao a feulienn wenn ouz e hodell. Strakadennou bihan a veze klevet pa oe displeget gand Madelen, paper-parch e oa. Homañ a lennas kreñv ha Mari a baouezas eun herrad da veska he bleud, he dorn gwenn toud ganti er vann :

BREVET DE CAPITAINE AU LONG-COURS

Le ministre de la Marine certifie que de Coatloury Charles a été admis à commander les Bâtiments de Commerce destinés pour les voyages au long cours.

En conséquence, le présent Brevet lui a été délivré pour qu'il puisse se faire reconnaître, lorsqu'il y aura lieu, en qualité de Capitaine au long cours, par les Commandants des Escadres, Vaisseaux, Frégates et autres bâtiments de l'Etat, Officiers civils et militaires de la Marine, Tribunaux de Commerce, Corps administratifs et tous autres qu'il appartiendra.

— Bremañ, eme Jarlez, emeon dign da zougen ma ano. Mestr ez on war eun teirwern. Deut on da ziskarga

koad-labour da Lezardreo, ha mond a rin kuit a-benn eun toulladig deziou gand eur garg patatez. Fiziet eo bet an teir-wern-ze ennon evid eur pennadig, heb dale em-bo d'ober mond da gomandi eul lestr-treiz, eur pakebod.

An deiz warlerh ez eas Mari da ganna ne ve nemed kement ha konta doareou he breur ha ne oe kaoz ebed en aot, an deiz-ze, nemed euz Jarlez. Alese 'erruas ar helou war stank Milin-Zêz, hag etre an taoliou kolvez ne oe meneg ive nemed euz ar habiten neve. Frét ha dever a oe endro dezañ gand ar plahed yaouank ha plijadur e-noe an ofiser o kutuill minhoarzhou merhed ar vourhizien, ar « ruped ». Meur a vannah a baeas en ostaleriou da hemañ ha da henhont ha, siouaz, tomm e veze dezañ bemnoz, an deiz diweza dreist-oll, eur zulvez. Tostaet hag adtostaet he-devoa Mari ar pred ouz an tan, med kammed n'errue d'e goan... « Ha pa zoñjan, emezi, e-neus d'ober mond da Lezardreo war e dreid ! Beteg ne vo ket re vezo ! ».

Ma ne oa ket re, e oa trawalh... An diou c'hoar o doa desped o weled o breur er stad-ze, hag e-pad ma oant o tebri, e stagas Madelen da heskina anezañ. Hemañ a glouke e zoubenn hag e legumaj heb rei re a fet. Gwech ha gwech all e lavare evelato : « Ro peoh, koz sardonenn », peotramant : « Paouez da bilad da veg mouzet ». Med ar vroderez a zalhe da derri penn he breur : « Unan yaouank evelout ober picheradou, gand ar vez!... ». E oa ar moraer o paouez troha eun draillenn vara gand eur mell kontell-martolod, eun asez « navarrha » spagnoleg hirr-hirr ha lemm evel eun aotenn. Ha Madelen a zalhe da chakad ha da werouzad : « Talvezoud a ra ar boan dit beza gonezet galoñsou evid dond da veza eur rouler hag ober mez dim er vro... ».

Ma Doue, petra a c'hoarvezas neuze ! Ar paotr a bennfollas : « Malloztouen a zo ahanout, serri a ri da houg, daonet e vo krohenn ma ine... ». Hag eñ o klask eun dra bennag da zarhoi gand e c'hoar azezet e penn all d'an daol. Siouaz, e gontell eo an hini en em gavas dindan e zorn, ha heb soñjal hirroh, hanter vezo ma oa, e stlepas anezi gand nerz war du e c'hoar... Diskouez e fulor hag ober doan hepken a felle dezañ, evel-just. Allaz ! Ar gontell-laz en em zankas beteg an troad e bruched ar paourkêz plah. Amzer da zislonka he daoulagad, da zével he divreh, e oa maro. Al laonenn he-doa treuzet lib ha brao he halon... Ya, maro-moust e oa.

N'eo ket c'hwi lâ, divezvet prim ha prim e oe ar moraer, hag eñ da goueza e divreh Mari : « O Mañ gêz, petra am-eus grêt ? ». Hag int da ouela doureg war

skoaz an eil egile... Med ar gannerez he-doa muioh a benn eged ar habiten. Kregi a reas e diskoaz he breur :

« Jarlig, emezi, eun dra spontuz ah-eus graet, heg eun tammig e oa or c'hoar, med memez tra... Hogen goud' ouzon ne teus ket klasket laza, a hraz Doue... A-viskoaz ez out bet re feulz ha bremañ e teus tapet eun tech fall daonet all ; al lonkerez. Eh êz da brometi din dioustu moustra war da varriou imor hag ive, da genta toud, lezel ar boeson gaoh a goztez, yaouank eh out ha n'az-po ket poan en em zidona, mar kerez.

— Ya, Maï, prometi a ran dit, a zistagas ar paourkêz muntrer e-kreiz e zaelou.

— Ha bremañ, mabig seh da zaoulagad, ne servijfe ket dit koueza en arouez, tremen poent eo dit dastum da dammou traou ha skarza kuit... Ya, sach da skasou ganit, red d'an drot beteg Lezardreo ha hast buan ambarki. Den ne ouio netra 'raog an deiz, ha goude e rin c'hoaz diouz ma gwella... »

Jarlez a zentas, hanter drelatet, med kennerzet endeo gand absolvenn e c'hoar hena. Serri a reas homañ etre e zivreh, lakaad eur pok war dal skornet an hini a oa bet Madelen, hag e-pad m'edo Mari o tifronkal en he zavañjer, e lôskas e yalh da goueza war an daol. Hag eñ er-maez goude eur zell war e vontr... Kompren a reas e oa red dezañ poanial evid erruoud da vare an dichal... ^{o'flur}

5.0. Ne n'oa ket Koatilouri e daou droad gantañ er memez sah, ha daoust d'e galon beza sammet ken e oa sammet, ez ae gand ar foeltr en noz klouar ha sioul. Eun aezenn meryent a zourre er gwez kistin niveruz war hent Trogeri : « Beteg ma talho ar suroa-ze », a zoñjas Jarlez. E oll nerz a lakae da zifreta e ziouhar hag e oll breder, bremañ, gand pez a oa red dezañ ober : tizoud e vatimant, diskenn an aber 'raog an deiz gand ar mor ha, mar bez bolantez Doue, gand ar bannah avel e frealze. E Pouldouran e leunie al lenn-vor dindan bannou al loar o c'hoari toullig kuz 'dreg koumoul herreg. Chas a harze, hag e tu bennag e veze klevet brizkanaouenn eur mezvier. Erru e oa poent d'an oristal-ze mond d'e glud : eun eur-hanter. Eun druez, eur ruñkun eo gweled tud oh en em vezvi e giz-ze... Eñ, kabiten Jarlez a Goatilouri ne evje ken. Pa zoñje e oa aet beteg laza e c'hoar ! Sant Erwan benniget ! Eur garm, daelou... Med red e oa dezañ hasta, ha galoupad a rae bremañ en hent koz Planiel. Ha neuze an noz a zo eur vagerez, eur vamm, tamoloda a ra he bugale en he sioulder madelezuz. En em blijoud a rae en hent distro-ze, e unan etre diou renkennad torgosou dero... Ar peoh a ziskenne en e galon... Ya, med hasta, hasta, Mari he-doa lavaret dezañ

hasta ha ne oa nemed ze d'ober, derhel gand e grog... Kousket mik bourk Planiel. Erru e oa tost hag e oll youl a lakae da gerzed ken buan bepred, daoust dezañ da zantoud eur reutadenn en e gof-kar ha d'e staon da veza ken kraz hag oaled an ifern. Erru e kêrig Lezardreo, e tiskennas d'an aot en eur red. C'houeza a rae bepred an avel ingal... « Beteg ma talho ! Ma Doue benniget, ma vefe kalmgwenn en eun taol ! » ^{bonac}

Pa lammas war vourz e oa div eur hanter hag an oll a oa ouz e hortoz, krog e oa an dichal. Troet beg al lestr war du ar mor, savet an eor ha dispaket eun tamm lien, e oa teir eur. « A Dieu vat ! »

Soroh ar mor war penn-diarôg e vag a gargas ar habiten a levenez muioh eged biskoaz, distegnet e oe eun tammig e nervennoù, med santoud a rae evelkent pegement a hast e-noa da veza en 'don-vor, anzav a rae dezañ e-unan e oa c'houen en e loerou.

N'heller ket mond buan er revier, red eo diwall da steka ouz ar vein ha da stoka ouz bigi ar besketêrien o tiskenn ive gand an tre. Hanter-veuzet e oa c'hoaz an aber en eun deñvalijenn latareg buhezekaet gand touriou-tan ar Glujar hag ar Bodig. Nann, n'ez ae ket gwall vuan al lestr ha kavoud a rae ar habiten e amzer gwall hir, barradou enkreuz a zave ennañ a gaouadou hag a waske e galon, ya doan e-noa da veza paket 'raog beza tizet an don-vor. Diou wech e reas kreski al lien... A nebeudou e save damsklerijenn goulou-deiz. Setu balizenn ar C'holenneier hag a-uz eur ribl uhel ha sonn goloet a goadeier fonnuz ha kaer-eston. Bewech ma tremene Koatilouri dirag « Koad ar Markiz » e teue dezañ eur sorhenn : mond da vale e-barz. Gand ar hoad-ze, boutet war rehell, hag o tiskenn beteg an dour, e veize kensoniez hag hegenlusk an douar hag ar mor. Klevoud a reas klemmadennou hir ar pin ha boubou deliou ar gwez all douz evel eur flouradenn. Eur gridienn a zantas Jarlez beteg bouedenn e galon, seblantoud a reas dezañ intent eur han-hud, kanenn e vro o kimiadi dioutañ ; ya, eur ganenn a zisparti e oa, moarvad n'hellje mui dizrei da Vreiz... Med ken prim all e teuas da zoñj dezañ ne oa c'hoaz nemed dirag Roh an Eon... E tu all en em gave eta Roh ar Hon, e vez enni « chas », maltouterien o tiwall genou an aber. Beteg ne dafent ket da harzal a greiz-oll ! Med, a hraz Doue, ne veze klevet nemed storlok eur harr du-hont e Kervouster : eur menajer o vond da droha melchon d'e loened... An enezenn Goad astennet a-led he horf war an dour evel eun euzvil apokalupsel... A zehou, porzig koant Logivi, ennañ dija eur virvidig a vuhez : pesketêrien oh en em

hervel gand o brezoneg Bro-Ouelo... Balizenn ar Moge-deier, an Enezenn Hlaz... Luha a reas c'hoaz eur pennadig lagad Tour ar Hern (1) hag hini ar Paün e Briad... Med deut e oa an deiz, treluha a rae ar gwagennou endro da enezenn Sant-Maodez. Erru e oa an teir-wern e penn ar hanol-vor... « Alo, pôted, eme ar habiten, lien er-mêz, ar « mouchouargodellou » da zeha, lark-kêr, ha rousin dezi! »... Evel eul lamm a reas al lestr; deut e oa da veza unan euz elerh kaerra ar mor a dremenas diseblant ha gand tiz dirag ar Penn Azen a-zehou, ar Gazeg hag an Ogejou bihan a-gleiz. Ha neuze e oe an don-vor... Den ne hellje lakâd e grabanou war ar Rohard bremañ. Evel an deiz e-noa kuitaet ar skolaj, e saludas gand levenez an avel-vor, ar frankiz.

Troet war-du an dremmwel, ne zoñjas ken Jarlez a Goatilouri nemed en e dazond, echu e oa eur bajenn euz e vuhez.

**

Ugent vloaz goude... Miz east... Skolaer Tredarzeg, an aotrou Parantoen, a oa deut beteg an Haor-Neve da weled eur c'hoar dezañ chomet intañvez warlerh eur martolod-kenwerz. Goude kreizteiz e oa oh aveli e benn el lodenn bella euz ar porz pa spurmantas e beg ar hae eul lestr gand eur banniel amerikan war e ziadreñv. Tostâd a reas ar baleer. Ne oa ket eur vag genwerz, re gaer e oa. Sañset e tenne d'eur brig diouz gweled e werniou, med korfet kalz bravoh : hir neuzet, daoust d'e lez da veza turgnet disi, ha gand ze hirr veget ken e oa eun drugar. « Fidam bié, eme ar skolaer, ar vag-mañ a dle skarza! » Livaj fresk e peb leh... War ar pont, urziet, stipet ha fichet peb tra gand ar brasa aked, ha noñpas gand fardaj marhad mad, nann, pichoñs! Kouevr puret ha lugernuz amañ hag ahont. E-kreiz ar pont, eun tammig chiminal a ziskoueze ne oa ket al lestr dre lien hepken. Me a lavar deoh ne oa ket c'houez ar zifern gand ar vatimant-ze, na ne oa. « Eun darinenn, a zoñjas ar baleer, ar seurt-ze ne vez ket gwelet bemdez. »

Neuze hepken e fellas d'ar mestr-skol gouzoud ano al lestr-bale-ze. Ha dindan eur skoed kouevr (pe aour!) lufroz e lennas lizerennou ken skeduz all... Lenn a reas gand souez, abafet lib, an ano : DE COATILOURY!

Bet e oa ive ar skolaer e kloerdi Landreger, anavezet mad-mad e-noa Jarlez ha dedennet e oa bet, evel-just, gand maro Madelen ha toud pezh a oa bet kontet goude, daoust memez tra ma ne oa ket bet lavaret re amplik.

(1) Les Héaux.

Chomet e oa eta ar baleer e henou gantañ war nav eur ha goude en em houlenas petra a oa o vond d'ober. Marteze e vefe furroh dezañ chom heb sevel e fri ha skarza 'raog. Med ne oa ket, pezh a zell, eun den aonig hag eur si eveeg awalh e-noa : a viskoaz e oa bet ranell evel eur vaouez, ya, kuruz ken e oa kuruz. Gouzoud awalh a rae e oa da ziwall pa fulore Jarlez.

« Dêz! emezañ, kamaradou braz e oam. Ba! ne vin ket debret, red eo din gweled hag aze emañ pe n'emañ ket. » Hag or furcher war vourz, kemenerien evelkent en e gof-kar. P'e-noe roet da gompren gand e zaoneg-poudou e felle dezañ komz gand ar habiten, e sonas eur martolod gwisket prop ha koant eur hlohig arhand... Eun nebeud munutennoù hir daonet evid ar skolaer... Ha neuze e welas eun den war an oad o tond davetañ, dilhad gwenn-sign endro dezañ, galoñsou war e gaske-tenn hag e vañchou, ken faro hag eun admiral. En em anavezoud a rejont ha brezoneg dioustu e-leiz ar genouiou : « Te a zo aze, koz feker didiah, eme Goatilouri, goapêr, med evuruz evelkent ar pezh anezañ, penôz e teus grêt evid chom keit-ze heb kavoud ahanon? »

— Ma feiz, kleo, me eo red din gouren ma fri, evel ma ouzout, ha neuze mignoned e oam er skolaj, Jarlez. Ma teus soñj, e vezem ordinal asamblez, te, Ifig Trogô ha me — « nunquam duo, semper tres » — e-pad baleadennou ar yaou hag ar zul. Ma teus soñj ive, e plije dim mond dre vourk Priel da dapoud kêriadenn ar Gindi e-kichen ar pont-dour koz. 'Zo kêrroh, unan euz or helennerien a gase ahanom dre goadou dispar kont Roquefeuil hag e heuillem evelse ribl gwidiluz, kammdroenneg ar rivier beteg ar memez pont-dour a veze pal pella or baleadennou.

— Ya, gwir eo, ha dre faltazi e teuem da veza Mohikaned pe Huroned e-mesk koadeier ha lagennou an Adirondack, en Amerika... Abaoe ez on bet du-hont ha soñjet em-eus e mignoned ma bugaleaj.

— Justamant, lârdin penôz ar foeltr emañ war ar vatimant ken kêr-mañ, eur banniel amerikan war he reor. »

Koatilouri e-noa kaset e vignon da azeza e disheol an dunetez, tana a reas eur hornedad, hag eur martolod, gwisket ken brao hag an hini kenta ha sonnoh eged eur pipi, a zegasas eur hornedad all prest ha toud d'ar mestr-skol.

— Ahanta, goude pezh a ouzout, n'on ket chomet da louedi war dro. Diskarget em-eus ma avalou-douar e Southampton ha goude em-oa just awalh roud d'ober etrezeg New-York. Aze e kuitais an teir-wern evid eur

gompagnonez amerikan. Perhenn ar gompagnonez ze a zo deut da veza ma zad-kêr, kompren a rez, ha din eo peb tra bremañ. Gand ar vag-mañ e valean ma gwreg en eur evezia war ma bigi all hag enselloud ma ofiserien ; evel ma ouzout, darn e vez red kanna o roched deze gwech ha gwech all. Kerkoulz eo din anzav dit ez on deut da veza pinvidig-mor. Adalaouret em-eus skoed ar Goatilourien goz, lakeda ?

— Fidam doulle, va 'vat ; med teus ket aon, Jarlez, da veza tapet gand ar polis gall ? Gwir eo, selaouet e oa bet da c'hoar Mari ha ne oa bet tamallet dit, koulz lâred, nemed beza kuitêd ar vro dre lêrez...

— Ba, an afer-ze he-deus bremañ baro gwenn, ha neuze, Parantoen, me n'eo ket tano ma ler, ne vefe ket brao, me lâr dit, tremen an nask em herhenn. Deut on, pell 'zo end-eeun, da veza sitoaiian, keodedour amerikan ha n'eo ket êzet yenna eur Yankee a zo sur da veza divennet gand e vro, ha dreist-oll pa vezer unan euz ar pennou-braz hirroh e vreh eged e vañch. Ma vefen toullbahet me, nag a gerse, nag a dud rivinet en Amerika hag e leh-all, dreist-oll er Frañs. N'eo ket diêz minella an dud... Kompren mad a rez e roan me labour d'ar Bankou... Hini Landreger, da skouer, ez a beb tri miz da gas he fañsion d'am c'hoar Mari a zo bravig dezi bremañ, pell 'zo n'ez a ken da skaota kouëz bourhizien bihan Ar Roh. Evel-just, kuit din da hegasi den, e labouran dalhmat dindan ano ma hompagnonez, ano ma gwreg. Hag evelse, malloztouen, n'eo ket fê a ran war ar polis gall, med fêgêgêg. Ne vank ket overinier evid Madelen, Doue d'he fardono, va gwella-gwellaig a ran evid terri d'am herseen, hag ahendall e ran ive toud pez a hellan evid ober vad endro din... N'on ken an den feulz e oan kent — goud'oar pebhini peleh emañ e galedenn —, re a wad am-oa dindan ma ivinou, med torret eo din. Prometet em-oa da Vaï diwall rag ar boeson ken treitour ha chomet on feal d'am ger...

Goude beza graet anaoudegez gand an itron, eun dreudasenn melen he hreouichenn, ez eas an aotrou Parantoen kuit gand eur yalhad evid prena levriou d'e skolidi ha... dezañ e-unan. Goulennet e oe digantañ, evel-just, mond beteg Ar Roh.

*
**

E-tuont da Vari a Goatilouri, an aotrou Parantoen ne gontas da zen, war he hed, e veaj en Haor-Neve, ahann e oe erru koz-koz. Neuze en em gavas eur skolaer yaouank euz Ar Roh war e dro evid selaou e eñvorennoù, ha me a oa hennez.

II. IVONAIG

*De ces jeunes amours, dans le cœur le plus grave,
Il reste un souvenir qui pour jamais s'y grave,
Un parfum enivrant qu'on respire toujours ;
Et les autres amours ne sont plus des amours.*

(BRIZEUG.)

Job tad Yannig Trividig, a oa e permission goude beza baleet a-hed miziou war an *Duquesne* en-dro d'an Afrika. Evel peb gwener beure, pa veze er gêr, e oa êt ar mestr-kanolier war e varh-houarn da brena eur frika-denn sardined da Lannuon, rag e Kaoueneg ne veze ket tu da brena pesked.

Yannig, gand e zaouzeg vloaz, a oa roue Kastell-Pig, evel m'eo hañvet kroeh bourk Kaoueneg, e-leh ma dremen hent braz Gwengamp. War vord an hent-ze e oa ti braz mamm-goz Yannig. Feurmet he-doa an hanter euz he lojeiz d'he merh.

Dibenn eost, brao ha kraz an amzer. Eur bern pôted a oa deut da c'hoari gand Yannig. Kalz muioc'h a zidu a veze e Kastell-Pig eged er bourk, rak amañ e tremene e-leiz a otoiou, « Ford » koz an doktor Aoregan, evel-just, med ive gweturiou kêr an douristed o vond war-du Perroz. An deiz-ze e oa staget ar ganfarded da gonta ped « Citroën » ha ped « Renault » a vefe gwelet... Ha wardro unneg eur, setu Job Trividig oh erruoud du-hont e penn an hent, med ket e-unan, d'e heul e oa eun tam-mig plah war eur velo bihan...

— Homañ, Yannig, eo Ivonaig Marzin, degaset em-eus anezi da c'hoari ganit...

Deg vloaz he doa, bleo melen rodellet, eur minhoarz abaf ha kevrinuz, eun dremm gwenn-laez ha plijuz-kenañ, dâoulagad damhlaz digoret frank. Ha gwisket faro...

Yannig e-noa klevet komz outi pell-e-oa. He zad a oa e-touez kenwerzerien brasa Lannuon : marhadour glaou, koad-tan ha koad-labour o chom e traon kêr, a rez an aod, tostig-tre d'ar vatimañchou a zegase dezañ e varhadourez. Med Ivonaig a veze ar peurvuia gand

hinded

tud he mamm, skolêrien Bulien, an aotrou hag an itron Berthou, « Monsieur Berthou » e-noa grêt skol da dad Yannig ha chomet e oa sod Job gand e vestr koz ; ne dremene morse dirag ar skol heb ober eur weladenn dezañ ha digemeret mad e veze. Beb gwech ma tizroe ouz ar holoniou e veze gantañ eur bitrak bennag evid ar skolêr. Eno e tañvae ar martolod tasad sistr kenta ar vro goude beza diskennet euz an trêñ e Lannuon.

C'hoari gand Ivonaig ! O, ya vad, Yannig a oa kontant da c'hoari gand Ivonaig... 'Zo kêroh, n'houlle ken c'hoari nemed ganti, ha rei a reas da intent d'e gamaradou e oa gweloh evito mond da granketa... « Deom, eme Fulupig Koatnoan, lôskom ar pez gloruz-mañ gand e gamaradez ! »

E gamaradez ! Evel-just, Yannig a oa deut da veza ruz... Ne veze ket pell e vignoned o tamall kamaradezed dezañ. An deziou all e oant krog da hervel anezañ « Alisig ». Perag ? Ahanta, er skol — pôtrede ha merhed asamblez — e oa erru neve 'zo eur vestrez yaouank evid an drived klas neve-zigoret, ha degaset he-doa ganti he c'hoar vihan, kenoad gand Yannig, rag an aotrou Rouz, skolêr Kaoueneg, e rede brud vad en-dro dezañ. Lakêt e oa bet Alisig Ralleg e-kichen Yannig, e-unan beteg-henn war e daol abalamour ma oa da genta. Labour eo an hini he-doa degaset ar plahig dezañ, ne ouie jamez ober he froblemou-noz ha n'houlle ket goulenn digand he c'hoar. Red a veze d'ar pôtrig dond abred beb mintin d'ar skol. Alisig a veze o hortoz anezañ e-barz o hlas, hag o-daouig d'al labour. Ma veze amzer, e roe eun displegadenn bennag dezi, pa ne veze ket, e tigre e gayer dirazi. Ya, med ar Skolan braz, jalouz moarvad, e-noa grêt goap outañ dilun kreiste. Goude merenn e oa ze, e-pad ma oa ar skolêr hag e wreg gand o fred. Yannig a oa o skriva eur « honjugezon », eun displegadur-verb, rag tapet e oa bet o kaozeal brezoneg. En e gichen e oa Alisig oh adober eur problem. Pôtrede ha merhed all a oa o selled ouz an taolennou spillennet ouz ar mogeriou gand « meusieu Le Roux ». Hag ar Skolan braz eta, eun den heg ma 'z eus unan, d'ober e hrobis ha da damall Alisig dezañ : « Emañ ar babouzeg-mañ, emezañ, adarre oh ober e hodgez, sed amañ marteze eur bern-kaoh ! » Ya, med Yannig a oa êt dezañ a grabanadou ha kann ha diskrapadeg a oa savet. Gand plijadur e teue da zoñj da Yannig e oa ar merhed a-du gantañ. E gwirionez, eñ a veze atao seven en o heñver, da skouer, ne veze gwelet morse o redeg warleh ar paourkêz Jermenig e-barz ar hlas, goude merenn. Jermenig ne oa ket euz ar horadenn genta, lôsket he-devoa

eun tamm brao euz he yod gand ar Mabig Jezuz, hag eun dra all : he mamm ne lakae bragou ebed dezi, ha pa halle eur hanfard bennag lakâd anezi da lammad dreist eun daol-skol, feiz, ma Doue, e veze gwelet he zammig peadra, he « fonsou badeziant »... Ha c'hoar-zadeg ! Ze ne roe tamm fent ebed da Yannig. Paourkêz Jermenig ! He zud a veze bepred liou ar baourentez en o herhenn daoust dezo labourad en-dro d'al lin e Milin-Rozpez, med bez e oant gwella lonkerien ar barrouz... An deiz all, e oa Ifig'n Aodren o redeg warlerh Jermenig gand eur bod linad. Homañ he-doa digoret an nor a oa hanter skoachet gand an daolenn-zu hag e oa en em gavet e solier ar hlas vihan. Hag ar pôtr warlerh, med koueza a reas e vod linad dirag peza waser er hrignol : eun druillad c'hoariellou, dreist-oll pompinnellou, bitrakou koz Deneza, merh ar skolaer, plah yaouank war he studiu. Ifig 'n Aodren n'e-noa biskoaz gwelet kement a draou brao asamblez. Tapoud a reas krog e diou bompinnell mahagnet, o lakâd a reas en eur wetur vihan, hag evel ma oa tostêt Jermenig, e krogas en he hazell ha setu int o-daou o tizrei d'ar hlas e giz-ze... Fidam bié aze e oe jolori ha poultr. « Meusieu Le Roux » a zelle a-dreuz, eul lajad goude, e-pad ma oa o rei an « dikteen ».

Ahanta Ivonaig Marzin a oa kalz koantoh eged merhed ar skol. Êt e oa ganti beteg liorz braz « mamm-mé », evel ma halve e vamm-goz. Kêr e kave Yannig al liorz-ze hag eur bern frouez mad a veze enni. Krog e oant da dañva peb tra pa oent galvet d'o merenn, poaz e oa ar zardined. Goude ar pred ez eas Yannig da ziskouez da Ivonaig e gonikled bihan hag e guzadenn genta avalou-mir : « N'ez ket da lavared da zen ebed, den ne oar... ». Neuze e soñjas ar pôtrig en e « drotinetenn », pe trote-rezig... Beb gwech e oe tro Ivonaig da vond warni ha Yannig a voute, pasianted Job dezañ, eüruz o weled eur minhoarz war vuzellou an hini vihan. Red e oa dezañ ober gand minhoarzoù ar plahig rag ne lavare kazi netra, chom a rê kevrinuz. Ha koulz koude e plije da Yannig ha na ouie ket perag êt e vefe da houzell dindan he zreid... He daoulagad braz dispar, he bleo melen, marteze ? Pez a zo sur, ne gave ket anezi evel ar re all, santoud mad a rê e oa homañ e wir gamaradez hag en em domme kalz muioh outi eged ouz Alisig pe ouz Janig. Ya, eun toulladig deveziou 'raog, e oa bet o torna e ti Janig ar Hozaned. C'hoariet e oa bet da genta « ti bihan » en eur hoz kraou goullou ha goude e oa bet eur barti koach-goukoug. Et e oa da guz gand Janig e-mesk ar foenn er zolier, poket e-noa dezi en eur zila e pleg he skouarn : « Te eo ma gamaradez, hañ ! ».

— Ya, med n'ez ket da lavared da Jañ-Loeiz.

Hennez a oa ar mevel-braz, eur goapêr ma oa unan. En em blijet e oa Yannig aze e-kichenig Janig ha sevel a rê c'hoaz d'e benn c'houez dous ar foenn! Med, da zutal Alisig ha Janig! Ivonaig a oa e hini... Ne oa ket memez tra... Santoud mad a rê Yannig ne gredfe ket krozal dezi evel da Alisig, pe bokad dezi evel da Janig. Perag? Marteze abalamour ma komze galleg hag e oa merh tud pinvidig euz Lannuon? Heñ a oa eun asez bourhiz bihan e-keñver bugale diwar-ar-mêz Kaoueneg, med en em gavoud a rê nebeud a dra dirag bourhizien meur Lannuon ha merh-vihan skolêrien Bulien. Ha koulzkoude n'eo ket ze a oa ze, Yannig en em gave abaf, ne gomprenne ket... Marteze e oa ken abaf all Ivonaig peogwir ne gomze ket, koulz lâred, med seblantoud a rê evelkent beza evuruz gand he mignon neve. Pa houlennas mamm Yannig ganti e-pad an adverenn : « Plijadur t'eus gand Yannig ? ».

— O, ya, emezi, gand eur mouzhoarz dispar, dous evel eul loaïad gonfitur.

Ha mamm he-doa lavaret d'he mab : « Pa vo erru an heol a-uz d'ar Hreh, ez i da gas anezi beteg ti he zad koz, n'az-po nemed kemer va bisiklet, mez n'ez ket da goursa gand Ivonaig, o troha berr dre ar hra goz a ziskennez beb gwech a druill-drask, evel eur zod, e-pad ma vo hi o vond dre an hent neve. »

A-wechou an dud vraz ne gomprenont eur siseurt e traou a zo ! He lezel da vond heh-unan dre an hent neve ! Troiou evelse a veze mad d'ober d'e gamaradou pa hellent lêrez marh-houarn o zad ; ober awalh a rafe ive da Alisig ha da Janig, med da Ivonaig ! Ma doue ben-niget, biken !

Er hontrol, derhel tost a reas Yannig d'e vignonez... Ne oe ket kalz a gêziou etreze e-pad ar veaj, minhoarzin a rênt an eil d'égile aliez. Harz a rê ar pôtr e velo da vond buannoh eged hini e « gamaradez », zoken eun tammig boutadenn a rê dezi gwech-ha-gwech all, kement ha sikour anezi ha diskouez dezi e ouie blenia gand eun dorn. Tostâd a rênt ouz Pont-Albin hag e soñj e oant da jom da zelled ouz ar stêr eur pennadig. Ya, tostâd a rênt, setu an dro-gorn diweza... Med petra ma Doue a zo war ar Pont ? Eur jañdarm ! En eun tôl, Ivonaig a zeuas da veza ruz... ruz, eur zell truezuz a reas d'he mignon, hag e-leh derhel da ziskenn trankil ha brao, he lakeas he reid da ruza... Yannig e-noa komprenet dioustu n'he-doa ket an hini vihan he flakenn, hag an archer e-noa komprenet ive, minhoarzin a rê... « Dalh da bedali,

eme ar pôtrig, a vouez izel, ar jañdarm-ze n'eo ket droug... »

Tremen a reas an daou vogel dirag an archer, fent ennañ, evel-just. Ne oa ket kelou da jom da zelled ouz an dour ! Pa oent kuzet a-dreñv ar henta dro-gorn, e houlennas ar plahig gand he mignon : « Te t'eus da blakenn ? ».

— Ya, med na posubl n'em-befe ket bet...

— N'az-pefe ket bet doan ouz ar jañdarm ?

— Me, aon ouz eur jañdarm ! Geo, moarvad ! Ma zad e-neus muioh a haloñsou eged ar genaoueg-ze ! ! » En em lakêt e oa an daou vogel da varvaillad ha Yannig a oa o paouez kompren e oa mad brabañsal dirag ar merhed. Ya, med pa oent erru e kroeh bourk Bulien e torras dezañ, lavared a reas kenavo d'ar plahig : « Bremañ ez i da unan, n'eus ket nemed pemp kant metr d'ober ». Taoe 'zo, tad koz Ivonaig a oa skolêr evel « Meusieu Le Roux »... Ma yafe da houren e fri, e vefe red dezañ kaozeal galleg gantañ ! Ha ma rafe eur fazi bennag ! Ma yafe da lavared eun dra bennag evel eun devez Viktor Kozig en eur boelladenn : « mon oncle a fait la moque à moi » ! Yannig a oa kenta er skol, med evelato ne oa ket evid ober kôz gand eur skolêr, re nebeud a oa c'hoaz en e gelorn... Ha neuze, lenn a rafe marteze e daoulagad Yannig e oa deut da veza kamarad d'e verh-vihan... Gand ar vez ! Daoust d'an oll zoñjezen-nou-ze e-noa bet amzer da grial d'e vignonez : « Deus c'hoaz, Ivonaig ! ».

*

**

cuu-avez Job Trividig a oa bet kaset da Doulon war eur vatimant hobregonet, eur pikol « kuirasé » pe eur « gros cul », evel ma lavare, hag Ivonaig n'he-doa ket bet digarez da zizrei da Gastell-Pig.

Eur yaouvez, e oa bet Yannig e marhad Lannuon gand e vamm hag e c'hoar vihan e charabañ Soezig Buzulier, ar gomisionerez. War an distro, e-pad ma oa ar marh koz o poanial war grav sonn bourk Bulien, e-noa gwelet awalh Ivonaig o c'hoari gand he breur bihan er porz-skol... Med ne welas ket hi Yannig, yennet etre daou zahad marhadourez.

*

**

Ar bloavez skol a dremenas ha setu erru ar hoñjeou-braz. Tapet e drizeg vloaz gand Yannig. Grêt e-noa eur bloavez skol dispar gand an aotrou Rouz ha bet e-noa

e santifikad, gand ar meneg mad war ar marhad. Desket e-noa ive son an armoniom, ar person e-noa roet kenteliou dezañ asamblez gand e nizez Mariig, eur bloavez yaouankoh egetañ. Homañ a oa bet savet er presbital, hag o veza ne oa ket seurezed e Kaoueneg, e veze skoliatêt gand he zonton. Morse ne veze gand ar vugale all nemed e-pad ar hatekiz en iliz. Ne veze ket gwell joauz an hini vihan, eun dremm dihoarz a veze dezi peurvuia, ha gwisket hir, heñvel ouz eun tammig hini goz. Rikouret ha milrikouret e oe ar paourkêz bugel pa zeuas Yannig da zeski musig, c'hoari a rê hemañ ganti arôg pe goude ar gentel. Redeg a rênt an eil warlerh egile e liorz braz ar presbital. A-wechou e veze kavet roudou o zreid war an tachennou nevez balet pe e-mesk ar patatez neve-ziwanet. Krozet e veze deze neuze gand « tintin Soaz », c'hoar ar person, pe gand ar vatez Jañ-Mari. Eur yaouvez, e-kerz ar goañv, o-doa kemeret plijadur o terri skorn diwar eur varaz hag o tarhoi an tammou war benn an dud a dremene war hent Rozpez. Unan bennag a oa deut da glemm. An daou dorfetour a oa êt da guz, evel Adam hag Eva levr braz tôlennou ar hatekiz, med mouez ar person, evel hini an Tad Eternel, a glevjont prestig goude hag eur binijenn bennag o doa bet. Moarvad e oa kontant awalh ar beleg o weled e nizez o c'hoari eun tammig gand eur bugel all e-noa ar vrud da veza savet mad, kompren a rê emichañs n'helle ket hi kemer he flijadur gand gwenan evel ma rê eñ, rag aliez e veze en-dro d'e ruskennou du-hont e penn gwasketa euz ar jardin, ha konta a rê eh anaveze e loenigou anezañ ; morse ne veze flemmet gante.

Pa jome Yannig eun devez heb dond, en-deveze rebechou digand Mariig. E-pad retred Pask, ne oa ket bet kenteliou muzig, evel-just, hag aon he-doa bet Mariig e chomfe re bell ar pôtrig heb tostâd. Eur pennad mad, moarvad, he-doa klasket penn pe lost d'ar gudenn. Ar zadorn goude kreiztez, arôg ar zarmon, e oa ar bôtred o c'hoari dindan ar wezenn ivin hag ar merhed en tu all d'ar vered. A greiz-oll Mariig a dreuzas an « no man's land » evid dond, ruz-ruz ar pez anezi, da gemenn d'he mignon : « N'ankouaez ket ar muzig dilun, Yannig, hañ ! ». Fidam bié, n'eo ket c'hwi lâ, galvet e oe adarre ar pôtrig gogez hag eul lostennad traou all. « O hola 'vad, hemañ a zo eur c'hwil, eme Jobig Markiz, meged din e ya bremañ da weled merh ar person !... » Hag er penn all d'ar vered e oa eur jolori all en-dro d'ar baourkêz Mariig.

Yannig n'ez ê ket da « weled merh ar person », soñjal

a rê bepred en Ivonaig, med truez eo an hini a zave ennañ evid Mariig eh unan er presbital gand tri goziad.

Koulzkoude Yannig a blij e dezañ ar re goz, med kompren mad a rê ez eo red d'eur bugel c'hoari gand bugale all. Nann, ne oa ket eneb d'ar re goz, ne oa ket posubl beza sotoh eged ne oa gand e « vamm-mé ». Sikour a rê anezi e-barz he liorz — da hada patatez, da skouer —, selaou a rê he hontadennou, ha gand plijadur e chome ganti pa 'z ae e vamm e tu bennag da heul e dad. Ha pa vezent o daou e-tal an tan, an avel Gornog o yudal er-mêz, e tibune-hi he haera kôziou, e kane-hi he gwella gwerziou. Konta a rê ive traou gwir : he zammig buhez da heul he gwaz jañdarm, maro yaouank awalh. Ya, lavared a rê da Yannig e oa e dad-koz eur hêr a archer-war-varh gand eur pikol sabrenn hag eun tog Napoleon. Eur plah a benn hag a zeskamant a oa « mamm-mé », deski a reas d'he mab bihan lenn brezoneg e « Buhe Zantez Jenovefa ». Oll vugale ar barrouz a zeue war an douar etre he daouarn, hag hi a rê ive war o zro goude. Ar vedisined, int o-unan, ha dreist-oll an hini akuita aneze, an doktor Aoregan, a blij e deze kaoud anezi gante. Zoken, goud'ouie « mamm-mé » para meur a gleñved hag aliez awalh e veze gwelet oh aoza trêt gand deliou lore ha tammou kig sal. Labour he-deveze ive gand an eureujou, dond a rê ar wreg yaouank ha gwiragez all da houlen diganti lakâd deze o houefou-braz ha kaoud ar vadelez da zelled hag eñ ne oa ket a-dreuz o « chal-tapiz ». Goude ez ê prim-ha-prim beteg an ti-eured da rei heh aliou evid ar pred, da ziskouez penôz urzia an dud ouz tól, ha me oar... Ya, bez e oa intañvez ar jañdarm eun darinenn a blah.

Ahanta, mamm-goz Yannig a varvas e-kerz ar hoñjeou-braz-ze ! Eur glahar dreist a-noe ar pôtrig. Eur mor a dud a oa en interamant. Gwerzet e oe ti braz « mamm-mé ». Job Trividig, neve hanvet kenta-mestr, a oa just er gêr arôg mond evid daou vloaz d'ar Chin war ar « Waldeck-Rousseau ». Maro e vamm-gêr, e kavas d'ar martolod e vefe gweloh kas e dud da jom da Lannuon e-pad e « gampagn », na vefe nemed evid skoliata ar vugale. E giz-ze ne vefe ket red lakâd Yannig e pañsion, eur yalhad vad espernet. Rag red e vefe selled piz ouz ar gwenneien : evel ma tostae d'e bemp-bloaz-war 'n ugent, e oa ar henta-mestr o paouez prena eun ti e Trogeri, e vro henidig. E wreg e vefe bet gweloh ganti en em gleved gand he breudeur hag he c'hoarezed evid ti he mamm. Job n'houlle ket, morse ne oa en em blijet e Kaoueneg e-leh ne gave martolod all ebed da glakenni gantañ... Prim awalh e kavas eun tamm lojeiz e Lannuon :

teir gambr vraz e straed Zant-Nikolaz, tost d'ar jañdar-miri, plas awalh evid e wreg hag an daou vogel. Neuze e lakeas ano e vab er skolaj, hini e blah bihan er skol Janed-Ark hag a bleas gand an dilojadeg.

Yannig a oa kontant da vond da Lannuon, evel-just, peogwir e kavfe Ivonaig eno. Ha neuze, red eo kompren petra a oa Lannuon evid bugale Kaoueneg d'ar houlz-ze. Lannuon a oa d'o zoñj eur gêr vraz ha Kaoueneg ne oa nemed eur bourk bihan. Tud Lannuon a oa bourhizien hag e Kaoueneg ne oa nemed kouerien. E Lannuon, e oa staliou kêr, evel an « Dam' de France », hag e Kaoueneg diou pe deir ispisiri hebken mad da werza sukr ha kafe, ha setu... Yannig n'e-noa gwelet sinema nemed eur wech pe diou, grêt gand jipsianed dindan ar preo, lab ar skol, sklerijennet gand tri pe bevar letern karbur, ha c'houez an non dé dié gante. Mariig n'he-doa ket bet ôtre da zond, evel-just, hag eñ e-unan e-noa bet kroz digand ar person. Ha neuze, hast e-noa Yannig da weled e skol vraz... Ha koulzkoude eur pistig a zante ar pôtrig en e galon o soñjal e vefe red dezañ kuitad e gamaradou hag e gamaradezed, lezel war e lerh liorz braz « mamm-mé », an ti, ha dreist-oll ar zolier ma plije kement dezañ furchal ennañ. N'hellje ken mond da zorna pe da haloupad gand e vignoned beteg Milin-Rohou, e Lanvizeg, kastell Tonkedeg... Biken mui ne-dafe da vesa saout gand mibien ar venajerien. Krapa a reas c'hoaz eur wech war ar Hreh gand Fulupig, ha chom a rejont o-daou, eur pennad mad, da glakenni dindan ar wezenn bin en eur zebri irvin-doureg. Diskenn a reas eur wech ive gand marh-houarn e vamm beteg revier Pont-Albin... Ha setu e oe red lavared kenavo da Gastell-Pig.

Kenta plijadur Yannig e Lannuon a oe baleadenni a-hed an aot — e-unan evel eur penn-ki, siwaz! — en eur zelled ouz ar batimañchou o tiskarga glaou, trêz pe vezin. Kavet awalh e-noa ti Ivonaig, med ne wele ket anezi, marteze e oa e Bulien pe o tremen eun toullad deiziou gand he zud e Perroz, hervez giz bourhizien veur Lannuon e-kerz an hañv.

Erfin, eur zadorn da noz, eun nebeud devezioù arôg mond kuit, Job Trividig a lavaras d'e diad : « Warhoaz ez om pedet oll da vernia e ti skolêr Bulien, an aotrou hag an itron Marzin a zeuio da gerhed ahanom en oto wardro unneg eur hanter... »

*
**

Eun devez dispar evid Yannig. Diouz tôl, e oe lakêt e-kichen Ivonaig hag en em gleved mad a rênt, evel-just. O! ne oa ket kalz a gôz gante c'hoaz... Ha koulzkoude, e daoulagad ha minhoarzou ar skolêrez koz, Yannig, abaf awalh, a lenne ervad an dra-mañ : « Setu aze daou vogel a blij deze beza asamblez ! ». Ne badjont ket pell ouz tôl... Tapet gante o zamm gwastell, setu int er porzskol hag an daou yaouanka war o lerh, Marselig, breur bihan Ivonaig, ha Janig, c'hoar vihan Yannig. Akord ar pevar bugel evid eur bartienn koach - goukoug. N'eo ket c'hwi lâ, aze e oa plas da c'hoari ! Ezed e oa er em guz 'dreg doriou ar gabinejou, 'dreg koz mantilli ha koz seier patatez ankouêt gand ar skolidi el lab abaoe diweza barrad glaou ar bloavez skol. Muioh a blijadur a oe c'hoaz pa oe kroget da vond da goach e-barz an daou glas. Eur pennad mad e oe Yannig hag Ivonaig krommet e toull bureo an aotrou Bertou o selled ouz tôlennou « Istor Frañs » Lavissee. Eur wech kavet, e oe galoupadeg en daou glas ha lammou dreist an tôliou. Plijadur a gav eston ar vugale c'hoari er hlasou pa ne vez ket skol ! A benn ar fin, e kemeras an daou vraz biñs an ti hag ez ejont da guz er zolier... A viskoaz e-noa plijet da Yannig furchal er zolierou. Heñvel e oa hemañ ouz hini « mamm-mé », med e oa amañ muioh a levriou hag a gaierou koz. Bez e oa ive daou goz orolaj hag eun dra iskiz a ziskouezas Ivonaig d'he mignon : eur pez tog uhel foñs plad êzed da zerru evel eun akordeoñs, gand eur waskadenn. « Hennez a oa d'am zad koz pa oa yaouank, eme ar plahig. » Amzer o-doe d'ober o ran, o friou - furch an eil e-kichen egile, rag an daou baourkêz bihan ne gavent ket aneze. Klevet e vezent o huchal : « N'eo ket just, êt oh re bell ! » Da zutal ! Yannig e-noa kavet eun « albom » kartennou-bost, hag o-daouig e oant o selled outañ azezet war ar plañchod ha harpet ouz eur prez koz. Ar pôtrig, eur mailh war an douaroniez, e-noa eur bern traou da gonta d'e vignonez he-doa souchet he fennad bleo melen ouz e skoaz... A benn ar fin e oent kavet memez tra, hag an daou vihan da zinal : « N'eus netra d'ober ganeoh, ne c'hoariom ken... Beb tro e vez dim on daou da glask hag ordinal e vezit o koach asamblez en eur plas diêz bennag. » Med Janig ha Marselig a welas ive e oa traou brao er zolier hag int d'ober eun tamm trei deze. Hogen skuiza a rejont buan ha goulenn gand an daou vraz mond gante da c'hoari skol... Ha setu int o fevar o tiskenn e klas an aotrou Bertou ha Yannig hanvet da skolaer, ha stad ennañ. E gwirionez, ne oa ket besteod ar mestr yaouank ha goud'ouie uza kleiz ive, med eur si fall

e-noa evid eur helenner ; ne wele nemed dre unan euz e skolidi. An oll veuleudiou ez ê da Ivonaig Marzin hag an oll rebechou d'ar re all...

Ya, Yannig e-noa tremenet eur zulvez dispar : adkavet e-noa e zousig.

*
**

Hag eun toulladig deveziou goude ez ê Job Trividig kuit da Varseill evid kemer ar « pakebod », al lestr-treiz a gasfe anezañ da Saigon e-leh e kavfe ar « Waldeck » e vefe warnañ e-pad daou vloaz. Red eo beza bet savet e ti eur martolod evid kompren pegen kriz eo disparti an tad a familh o vond kuit evid eur « hampagn » ken hir ! Ar vamm a ouel daoust d'he gwaz ober diouz e wella en-dro dezi, hag ar vugale, evel-just, a vez rannet o halonou o weled dêlou o mamm hag o soñjal pegen pell e vint heb adweled o zad. Yannig a zikouras e data da garga e valizennou ha, evel peb gwech ma c'hoarveze gantañ stoka oute, e chomas eur pennadig da huñvreal dirag ar zabrenn, an « tog Napoleon », evel ma lavare, hag ar medalennou...

An deiziou kenta a viz Here, setu Yannig er skolaj...

*
**

Keneiled awalh a gavas Yannig e Lannuon, med hini aneze na zeuas da veza eur mignon braz, rag penn ar pôtrig a oa re droet gand e gamaradez. Pez a rê plijadur dezañ a oa adgweled Ivonaig. Ne grede ket mond di, med hi a zeue eur yaouvez gwech ha gwech all gand he breur bihan pa ne vezent ket kaset da Vulien. Med, siouaz, ne oa ket kalz a blas er gambrou evid c'hoari. Evurusamant, diou pe deir gwech ar bloaz e veze pedet an Drividigien da vond da dremen ar yaou pe ar sul e skol Bulien. Hag aze eh adkave Yannig hag Ivonaig ar porz, al lab, ar hlasou hag ar zolier.

Tremen a reas kenta bloavezh skol Yannig... Eun toullad deveziou 'rôg gouel an Ollzent, e tegouezas eun tammig lizer digand ar skolêrien : « Deuit diriaou da dremen an devez ganim... ». Ar yaou veure, goude ar hatekiz, eh erruas bugale an aotrou Marzin : « Tata n'hell ket dond da zegas ahanom, lâret e-neus dim mond war droad ganeoh, peogwir ez eo brao an amzer ».

Ya, brao awalh e oa an amzer, evel ma vez alies e-pad miz Here, gand avelaj ha koumoul evelato. Med peogwir e oa kreiztre ar hounmoul-ze trawalh a hlaz evid troha eur bragou jañdarm, setu an itron Trividig kuit gand ar vugale goude beza kemeret he disglavier ha

kapuchon he merh, ha lakêt war choug he mab e bez mantell kolejian. « Deom dre Goad Kereven, eme Yannig ! » Pebhini a yeas d'e heul.

Daoust hag anavezoud a rit koad Kereven, koad brasa ha kêra trowardroioi Lannuon ? Ma tichañs deoh erruoud dre hent Rospez, en em gavit e penn eun ale meurdezuz : hir hag eeun eo, hag e peb tu dezi gwez dispar, fao, kistin ha meur a zervenn koz-Doue.

Pa zigouezas or baleerien eno, ne oa ket tavet an avel, pell ahane, c'houeza têt eo an hini a rê er brankou divent gand trouz ar mor war verniou bili, ha deliou merglet ha loued a zarnije e peb leh. Rouz e oa an douar gante hag an daou vihanna a gemere plijadur o ruza o zreid enne. Ya, med setu amañ eun afer all, eur barr glao a grogas d'an ampoent. Ha setu penôz e tremenas neuze an abadenn : Ivonaig a zigoras he zammig disglavier hag a halvas he breur bihan d'he fete, med tarlucha a rê war du Yannig hag hemañ a reas sin dezi marteze. N'ouzon ket, med c'hoarvezoud a reas eun dra ha ne dlee james ar pôtrig ankouad. A greiz-oll e lôskas Ivonaig he disglavier gand he breur hag hi dindan mantell vraz he mignon ! Ha kalon ar pôtrig da lammad... da lammad ! Heb gouzoud dezañ en em lakeas da gerzed buan gand e deñzor, o lezel war e lerh e vamm, Janig ha Marselig. Pennad bleo melen ar plahig a oa harpet ouz e vruched, hag eñ, gand e vreh kleiz, a zalhe e vantell en-dro dezi, ha mond a rênt bepred... Bremañ e oa fuloret an avel hag eun todillon spontuz a rê ar gwez ken e veze klevet ar skourrou o strakal, berniou deliou seh a rede evel paourkêz loenigou aonig. Mezevennet e oa Yannig eun disterra, med nag evuruz e oa o weled mouzhoarz ar plahig ! « Yannig, emezi, da galon a ra boum... boum. » Ma oa dichadennet an avel, ar glao ez ê ive war wasad hag an daou vogel buan dindan eur favenn vraz, eñ harpet ouz ar hef hag hi bepred souchet outañ. Amzer a oa peogwir e oa chomet ive ar vamm hag an daou vihan da glask repu... « O Yannig, me eo brao din amañ ganit », a lavaras a greiz-oll ar verhig, dousig... dousig. Ken izel ken ma oe red d'ar pôtrig plega e benn, hag e jod a stokas ouz tal e vignonez. Petra o-devoa grêt ? Pokad an eil d'egile ! O, ma Doue ! Evurusamant, e oa ar glao o tevel, rag setu int kuit 'n eur red... Pa o-doe galoupet trawalh, gwech an eil war-lerh egile, gwech all dorn-ha-dorn, en em lakajont 'dreg eur hleuz evid sponta an tri all... Ha c'hoarz ha sklok... Marteze o-doa ankouêt — ne oant nemed bugale — med marteze ive o-doa ezomm da bellad diouz o zamm, diouz o sekred...

Penôz e tremenas an devez e Bulien ? Evel ordinal, o c'hoari las er hlasou hag er hrignol... Med, moarvad, e oe hoaz muioh eged kustum Yannig hag Ivonaig an eil gand egile.

Goude koan e teuas unan euz kamionou an aotrou Marzin da gerhad an oll. Ar vamm hag an daou vihan a yeas e-kichen ar blenier ha Yannig hag Ivonaig a-dreñv dindan ar gapotenn. Azeza a rejont stok-ha-stok war pakadou... Teñval e oa eno evel eur zah... Ar plahig a gemeras dorn he mignon. Petra a reas hemañ ? Mardouen netra, chom difiñv ; evuruz e oa evelse, joa ha dudi dezañ beteg bouedenn e galon... Med, siouaz, gwel verr e oe ar veaj, n'ez eus nemed eul leo etre Bulien ha Lannuon.

**

Lennerien ger, c'hwî ah-eus komprenet mad emañ-me o tibuna deoh amañ pez a zo bet kontet din gand Yann heñ e-unan. Ahanta ar peb gwella hag ar peb brava euz ar romantig gwir ze a zo tremenet, bremañ e roin deoh a dammou pez a zo bet roet din a dammou.

**

Job Trividig a oe distro ouz e gampagn wardro miz Gouere, echu war ar memez tro gantañ e bemp bloaz war-n ugent servij, ha dioustu e oe dilojadeg. An Drividigien a yeas da jom da Drogeri en o zi neve, ha setu dispartiet an daou vogel. Yannig a jomas er memez skolaj, med, siouaz, e pañsion. Ne oa ket re... re valeüruz peogwir e oa en heveleb kêr gand Ivonaig. Ha neuze, gelloud a rê gweled anezi gwech-ha-gwech all. Penôz ? Ahanta, evid mond ha dond d'ar skol, an hini vihan a dremene dirag ar skolaj. Ar pôtrig en-deveze dalhmad eun dra bennag d'ober e ti ar porzier : goulenn hag eñ ne veze pakadenn ebed evitañ, eur re votou da dresa ; gwech-ha-gwech all e prene digantañ eur bitrak bennag : eur voestad pastillou « Valda », eur re lasou... Hag evelse e tape beza e-keñver an nor-dal pa dremene e vuia-karet. Med morse ne ouezas ar plahig e veze he mignon war vrant.

E-pad ar hoñjeou ez ê aliez ar henta-mestr en retred da valeadenni war varh-houarn gand e vugale hag erruoud a rênt e Bulien gwech an amzer. Adaleg ma vezent asamblez en em lakae ar vugale da c'hoari koachgoukoug, evel kent, zoken pa oent erru braz. Yann a zalhe soñj euz eur wech, da vare ma oa oh echui e studiou. Deut e oa da Vulien gand e dad, e c'hoar ha

daou genderv. A-veh êt en ti, he-doa grêt Ivonaig sin dezañ d'he heuill er-mêz, hag ar re yaouank all war o lerh. Hag int da gregi raktal gand eun abadenn-skoacha. An daou vignon a oa êt da guz 'dreg eur hleuz... En eur ziskenn e oa bet darbet d'ar plahig yaouank pennbouzelli hag e oa kouezet e divreh Yannig... war galon Yannig. Chomet e oant evelse eur pennadig... Med ar hlasker a oa o tiredeg davete...

**

Ha Yannig a oa êt da skolaer, kaset e oa bet da Blevin da skoliata Kernevarded vihan. 'N em blijoud a reas du-hont ha fri-furch a zeuas da veza, ken disheñvel e oa an trowardroiu ouz Bro-Dreger ! Gwelet e veze dalhmad ar mestr-skol yaouank o haloupad, o klask dremmweliou kêr ar Mini Du hag ar menezioù all, o huñvreal er hoadou teñval ha fronduz, eur mell pennbaz en e zorn. Eur hreion hag eur harnedig a veze ive gantañ, rag krog e oa e kuz da zével gwerzennou. Fentuz e kavas da genta ar brezoneg « fisel », med ne oe ket pell o tapoud ar mod hag ar pouez-mouez, ha tamm ha tamm e plijas dezañ darempredi an dud.

Daou vloaz e chomas Yann Trividig evelse o tomma mui-ouz-mui ouz e vro neve. A-veh ma 'z ê ar skolêr yaouank beb tri miz d'ar gêr : hir e veze, 'rôg ar brezel, ar beajou etre diabarz Breiz hag an aot.

Pedet e veze aliez ar mestr-skol da dremen ar veilledeg en eur vereuri euz ar bourk : kistin diwar ar billig, sistr beuz, tan koad en eun oaled koz, kôziou ha kontadennou, hag ive eur goantenn, eun tamm deskamant dezi... Ar pok kenta a zeuas buan ha re all war e lerh. Eur zulvez e yeas Yann da bardoni gand Eliza Kadoret, ha setu mab Mari Vorgan ereet gand merh Viviana.

D'ar mare-ze e oe hanvet Yann e Pluned. Eur yaouvez, e oe pedet gand e rener-skol da vond gantañ en e garrtan d'ober marhad Lannuon. Tremena a reas e Kastell-Pig, e Pont-Albin, e bourk Bulien ha merzoud a reas bolz meurdezuz koat Kereven. Skei a reas e galon en e greiz, med he-doa d'ober lammad hoaz muioh : piou a welas en eur erruoud e kêr ? Ivonaig. Hag eñ da ziskenn... O minhoarz douz ar plah yaouank, al levenez hag hi da lavared prim-ha-prim : « Deus disul da Vulien e ti mamm-goz... »

— Mad, dond a rin, emezañ, leun e zellou hag e galon euz ar plah dispar a oa deut da veza e gamaradez yaouankiz. Nann, ne oa par nebleh da Ivonaig gand he

hrohenn gwenn ha tener, he daoulagad glaz iskiz, he bleo melen... Hag hekleo o bugaleaj a floure kalon an daou zen yaouank evel eur hlaouenn tomm-bero...

Perag ne deas ket Yann da Vulien ar zul goude? Daou lizer a resevas ar zadorn veure, unan digand Eliza, unan all digand eur hamarad, skolêr e Gwengamp a govie anezañ d'eur barti plijadur. Petra a dremenas e kalon pe e spered Yann? N'eo ket bet gouest da lavared din... Pez a zo zur eo ez eas da... Wengamp hag e c'hoarias las ken a findaonas.

Kerkoulz e vefe din echui va hôz amañ, lakeda... Setu evelato evid kloza. Bloaz bennag goude e tremenas Yann e Bulien hag ar vamm-goz — daoust ha gouzoud a rê a oa o waska war eur gor? — a gemennas dezañ e oa Ivonaig o vond da zimezi. « Êt int o-daouig, emezi, da brena amann da venaj Kroaz Rozpez ». Arôg kemer hent Pluned. e chomas Yann eur struj warnañ, eur pennadig brao da droidellad war e varh-houarn en-dro da Groaz-Rozpez. Med den na zeuas... Ha 'benn ar fin, kuit ar pôtr... Med gwell gizidig e oa stad ar paourkêz. Lammad, daoulammad a rê e galon hag eur c'houezenn sklaset a zivere ouz e dal... Ha pa welas gwez pupli ar Gindi, pa lohas war Bont-Albin, ez eas da netra hag en em dôlas da zifronkal. En e spered e wele eun tamm plah vihan he bleo rodellet a oa deut eun devez da c'hoari gantañ e Kastell-Pig... A-hed ar stêr, ar gwez pupli a fuille deliou evel dêlou ha dindan ar pont e harme fourdouill an dour... Koeñvi a reas muih c'hoaz e galon pa dremenas dirag ti e vamm-goz, ken na oe red dezañ mouga e zêlou ha hasta... hasta war du Kawan ha Pluned. Ha pan erruas en e gambr, setu ma 'n em dôlas da skriva... da skriva da Ivonaig. Petra a lavare dezi : konta a rê dezi damdost pe am-eus-me dibunet deoh amañ, da lavared eo, istor diou galon, kalonou bugale deut braz. Degas a reas soñj, evel-just, d'ar plah yaouank ouz baleadenn koad Kereven dindan eur barrad glao...

Respont ebed na oe d'al lizer-ze, rag hini ebed na oa da gaoud... Echu e oa romantig Yannig hag Ivonaig.

III. JAKEZ JAFREDIG

Rag-se an hini a zoñj dezañ beza stard en e zao, ra daolo evez gand aon da goueza.

SANT PAOL.

D'am mignon mad Jord ar C'HLER.

Adkrog e oa ar skol abaoe diou pe deir zizun hag aet e oan ar yaouvez-ze da aveli ma fenn e liorz braz Roazon, an Tabor, kement en em gonsoli da veza kuitaet koadier Mur pa oan war veza ken kaer gand diskar-ar-bloaz. Ar gwez kistin-moh a oa krog da louedi da vad ha meur a zelienn rouz a zarnije endro, distaget gand eun tammig aezenn fresk.

Chomet e oan dirag ar gaviseven da arvesti ouz ebatou ar vugale.

Gweled a ris neuze an den o treuzi al leurenn-c'hoari. Anavezoud a ris dioustu an duard-se gand e fri kamm ha hir, e lunedou teo; hag e gerzed skañv a anavezis raktal ive, bepred e save war vegou e dreid ha bale a rae buan, e zaouarn e godellou e vragou hag e fri gantañ eul leo araog... Ne oa ket da dortal, Jakez Jafredig! Muih dic'hoarz eged biskoaz e oa e zremm, eur hoz porpant dislivet endro dezañ hag eur bragou kaki amerikan re hir, eur vuzetenn war e gein... Jakez ne oa bet morse eun den faro, med evelkent, evel ma welen anezañ aze, ne denne nemed d'eur hlochard... « Ma Doue, n'eo ket posubl, memez tra! » emon-me. Eur zammad truez a zavas ennon hag e oan o vond da hervel anezañ, rag eñ, moarvad gand ar fall e oa bet ordinal e zaoulagad, n'e-noa ket anavezet ahanon, med gwaska a ris war va c'hoant : « Genaoueg a zo ahanon, ha ma 'z eo klochard e gwirionez, e vo unan all ouspenn war va ler... »

En eun taol e teuas da zoñj din euz eur henvroad all, Jañ-Mari Riou, eur hlochard touet. E-kerz ma oan

rener-skol Kedilleg em-oa graet anaoudegez gantañ. Erruet e oa eun devez skuiz-divi ha ruz e vouzellou, e-pad ma oad o kloza traou merenn. Roet e oe dezañ peadra da derri e naon hag e oa en em lakaet da gaozeal. Buan e welas va gwreg e oa brezoneger hag e anzas dezañ e oan Rohard. Neuze eñ da zavel a daol-trumm ha d'ober eu lamm em hlas : « Te ' zo euz ar Roh ! Me a zo euz Landreger, emezañ, te ' oar awalh, ma zad a oa marichal e-kichen an ospital... » Hag eñ d'ober cher din, da bokad din evel d'eur mignon koz adkavet. Da ger ez eas ar pokou divalo-ze, red e oe din rei eun toullad gwenneien dezañ ha ma fakad butun. Ze ne oa ket gwall afer, evid lâred, med return a reas aliez ha peb gwech e sune ahanon. ' Zo kaerroh, mond a reas da zavel e fri e meur a di e Kedilleg e-leh e kontas e oa kenderv din. Ma feiz, roet e veze eun dra bennag dezañ, lakeda, peogwir e oa kar d'ar skolaer. Pa zeuis da veza kelenner e Roazon, e soñje din e oan dizammet euz Jañ-Mari. Ya, moarvad... Eun devez eh erruas beteg ma hlas er skolaj, ha red mad e oe din adkregi gand ma largentez, seul drusoh m'em-beze c'hoant gweled anezañ sacha buan e skasou gantañ. Dao eo din anzav ne vezan ket gwall lorhuz gand ma « mignon » dirag va daou-ugent skoliad.

Hag ez afen-me d'en em huali eur wech ouspenn !... Red eo beza lalaig ! Da zutal ! Trawalh am-eus gand ar Jañ-Mari daonet, abred awalh e kavo hemañ ahanon. N'ez in ket, memez tra da rei ton da oll chiminaoued ma bro !

Ne gleven ken youhadeg ha c'hoar zadeg ar vugale, ne zellen ken ouz kaerderiou an Tabor, chom a rae Jakez war ma spered. Daou pe dri bloaz e oa bet er memez klas ganin pa oam war or studiou. Ne oa ket eur hamarad displijuz, daoust dezañ da veza dic'hoarz awalh. E-unan e veze peurvuia en eur horn bennag o lenn romantou, kazetennou evel « Paris-Soir », e vrasa labour, rag didalvez e oa, med didalvez, mar deo posubl beza didalvez !

Tapet e zeiteg vloaz gantañ, e oa aet da Vrest, d'an Eil Depod da lakaad e ano evid pemp bloaz.

Eun nebeudig bloaveziou goude, e oan-me ive war vor oh ober ma zervij. Tapoud a ris ar grip hag an danijenn-skouarn e kenta Depod Kêrvourz, hag e oen kaset da ospital ar vartoloded e-leh ma oen dalhet e-pad daou viz hanter. Ha piou a gavis eno ? Jakez Jafredig, kartermestr klañvdiour, pichoñs, ha karget euz ar pellgomzerez. Ober a rae e ran e-unan-penn en e vureo ; ne veze ket foulet hag aotre am-oa da zond da varvaillad gantañ pez a garjen. Ma feiz, drailla a raem kaoziou diwar-benn or

skolaj koz, or bro, ha me oar... eur pakad sigaretennou troupe dirazom. Gwech ha gwech all e itrike pellgomz gand eur hamalad bennag dim on daou, ha neuze e veze c'hoarz ha sklok, ha bommou brezoneg Treger a dremene dre orjalennou ar Republik. Sioul e veze ive bureo Jakez evid skriva lizerou ha lenn ; meur a gazetenn a veze endro dezañ, evel er skol. Aliez eta e vezen gantañ.

Med echu va amzer ospital e oa bet echu ive d'am darempredou gand Jakez, pemp bloaz war 'n ugent abaoe.

*
**

E-pad an tri miz skol kenta, em-eus adgwelet aliez Jafredig er straedou. Beb gwech e kaven anezañ muioh strujet fall, ya, liou ar baourentez a oa warnañ, ne oa ket da dortal : eur hlochard ne oa ken. Deut ar goañv da starda, e welis gand plijadur e oa eur pez mantell endro dezañ.

Eun devez ma oan o hortoz ma harr-boutin, stok ouz ar skolaj, e tremenas a-rez din. Gwelet em-oa anezañ o tond war ar riblenn, kaozeal a rae outañ e-unan. Pa dremenas em hichen, e paouezas da gomz ha seblantoud a reas din e oa deut ruz. Daoust hag anavezet e-noa ahanon ?

Koñje Nedeleg. Nijet or skolidi ha serret dor ar hlas war on lerh, eur helenner all ha me a oa aet da eva eur chopinad e-barz eun ostaleri, laouen da veza echu gand ar henstrivadegou trimizieg, evuruz o soñjal er goueliou da zond hag en amzer vak a oa dirazom, ha me en em lavare ouspenn : « Warhoaz, d'an eur-mañ, e vin pell diouz ar straedou trouzuz-mañ ! » Edom azezet dirag peb a vannah gwin Elzas pa zeuas tre ar hlochard, Jafredig. Mond a reas sioulig da azeza ouz eun daol e korn ar za!, ha staga da gonta e dammou gwenneien. Konta hag adkonta a rae aneze. Ne oa ket niveruz ar peziou gwenn... Lammad a rae ma halon. Ha setu a greiz-oll, me o sevel, o vond daved Jakez, o kregi en e zorn en eur lavared : « Deus ganim amañ ». Serri a reas stard va dorn din, med ne verzis tamm souez ebed war e zremm, ne rannas grik, na « te a zo aze », na tra all. Pa oe aet ar helenner kuit, e krogis e breh Jakez hag e lavariz dezañ : « Glahar am-eus o weled ahanout er stad-se !... »

— Ya, diouz da benn em-eus komprenet ze, an deiz all, pa oas o hortoz da garr.

— Petra, anavezet az-poa ahanon ?

— Ya, laouen !

— Jakez, emon-me, kont din, en an'Doue, pez a zo

c'hoarvezet ganit... Red eo bet dit beza taolet ar billig warlerh an trebez.

Ober a ris diskarga eur banne all e-pad ma oa ma mignon o torcha gwer teo e lunedou... Eur zigaretenn a gemeras em fakad ha, goude beza tanet anezi, e krogas gand e gaoz :

— Ma faour-kêz Erwan, eh ez da gleved traou a beb seurt, traou divalo... Red eo kaoud c'hoant... Med pegwir e fell dit...

E-kerz koñjeou Pask 1937 ez-poa kuitaet ospital Kêrvourz, lakeda... Ahanta aze e chomis beteg derou ar brezel. Zoken, dalhet e oen er memez servij, e bureo ar pellgomz. Em bleud e oan aze, biken n'on bet ken evuruz, ma mestr e oan, koulz lâred. Med pa oe distrujet on armeou, ha pa dosteas an Alamaned, e oe graet din skarza gand or re glañv wardu Toulon, gand eun treñ ispisial a reas eur veaj hir dre Dours, Bourdel ha Toulouz. Siwaz, ne oen ket galvet e bureo ar pellgomz, implijet e oen en eur zal endro d'ar glañvourien niveruz. En eur stumm, ne oa nemed gwelloc'h a-ze, rag n'em-oa ket labouret kalz c'hoaz war ma micher. Ma feiz, frankil ha brao e tremenas ar brezel evidon aze, evuruz en em gaven pa zoñjen er vignoned varo, pe wall hloazet e Dunkerk, Mers-el-Kebir, Dakar, ha zoken e Toulon, p'en em ziztrujas or strollad listri, ar 27ed a viz Du 1942. Gwir eo, aze e oa gloazet kalz muioc'h a galonou eged a izili. Kriz e kavis ar blanedenn-ze : or batimañchou kaset d'ar strad dre volontez ar pennou-brezel. Chomet eo em diskouarn an tennou spontuz a ziframme korvou ar splujerien, an tarzerien, hag em daoulagad braouah ar rederien o oueledi doustadig, bannet o fri gante, pe o koueza en eun taol war o hoztez. Ya, eun druez a oe din ha d'am hamaradou gweled ar strollad-ze en e bez o vond da netra.

Med emañ aze o konta dit traou a houzout pell 'zo. Gwelloc'h e vefe bet evidon beza lazet moust pe gaset d'ar gêr goude beza bet gwall vahagnet war eur bourz bennag eged dond da veza Moko. E dibenn 1944, e teuis da veza mignon braz gand eur harter-mestr klañvdiour all, eun Touloniad. Koulzkoude, ne oam tamm heñvel ebed an eil ouz egile, Bruno a oa eun den joaüz, leun a fent hag a jolori, ha me, te 'oar, bez e oan eun den sioul ha melkonieg. Mond a raem « d'an douar » asamblez da garga or horfou ha da redeg an douillez. Deut e oan, d'e heul, da veza eur rouler hag eur gastaouer. Evel-just, ma labour en ospital ne deas ket war wellaad.

Eun deiz, Bruno a gasas ahanon gantañ da weladenni e dud o chom tost d'an arsanail, a laboure e dad ennañ. Deut e oa an nevez-hañv. Ober a rae eun amzer dispar,

ha c'hoaz dispar n'eo ket kreñv awalh, eun amzer doueel, glaz ar mor hag an oabl evel ne c'hoarvez gante beza glaz nemed er vro ze. Tomm e oa dija hag or bonedou « Jean Guin » o-doa gwisket o hoefou gwenn ; santet e veze beteg ar strêdou c'houeziou badaouuz ar mimoza, an tamariz, al lavand, ha berniou re all c'hoaz, klevet e veze kana e peb ti. Bruno ha me a vousekane « Lili Marlen » a oa d'ar mare-ze, ma t'eus soñj, eur han etrevroadel ; dond a rae gand an Alamaned, gand ar Zazon hag an Amerikaned, ha troet e oa bet ive en galleg. Evet orboa daou pe dri vannah en ostaleriou leun a vartoloded. Ne oant ket tout oh eva, kalz aneze a valee ive kazel-hakazel gand merhed yaouank... Kement a levezet a fraoñve endro din ken e kavis plijuz an oll dud e ti va mignon, na ve nemed evid o homz kensonuz, ha zoken kenganuz, ha koulzkoude e oa gwall voutin an dud hag an traou... Med adaleg ar momed kenta, ne welen-me nemed merh an ti, Rozita, eun tammig yaouankoh egedon, eun dukardenn, evel-just, gand daou vaen-jed e-giz daoulagad, eur hrohenn laezeg, muzellou ruz-gwad... Ha rollet mad e tuont, eur vleuenn o tedenna d'eur valafenn. Ma feiz, me a vouz c'hoarzas dezi kement gwech a vinc'hoarzas din... Lakaet e oe da gana unan euz chansoniou Tino Rossi, ha goude, unan all a oa korsad ive hag a blijas muioc'h din :

*Colombella, Colombella,
Qu'as-tu fait de mes amours ? (2 wech)
Tu m'as dit dans un sourire
Ce que moi je n'ose redire...*

Ne oe ket red pedi ahanon evid pokad d'ar ganerez... Retorn a ris d'an ti-ze, graet e veze brao din, berniou gwin a veze lonket, ha prim awalh en em lakais da durlutat ar plah yaouank. Ken vuan all e oe tapet Jakez er pech ha graet dezañ dimezi...

Diou gambr a gemerjom tostig da di on tud. Evuruz e oen an amzeriou kenta... Med pa zigoras ma daoulagad, e verzis e oan kouezet war eul loenig kaer, mad da gana, da zañsal ha da zispign ma gwenneien, med divalo-krenn war al labour ha louz peb tra endro dezi, paotr kêz, ya, eul louskenn anezi, eur wir liboudenn a rae din, ouspenn, mond aliez war gein ar marh. Todillon a zave neuze etrezom, med an tu a gave buan Rozita da zonzad ahanon ha da zond a-benn euz he faourkêz Jakez. Kavoud a rae dister ma zammig pae a garter-mestr a genta klas, poent braz din, emezi, tremen eil-vestr. Ze a oa gwir, lakeda, med, evel ma ouzout, ar glañvdiourien ne dapont ken buan galoñsou. Dre forz klevet anezi randoni an dra-ze, e kemeris kaz ouz va stad ha pa oe echu d'an tri bloaz

am-oa sinet an dro diweza, e laoskis ar « Marine » da goueza, ha me eunneg vloaz servij din, eur vez ! Ya, eur vez, koz pompinell daonet ! Genaoueg ha diaviz ez on bet, med petra 'fôt dit...

Ma zad kaer, etre diou revrad, a yeas da weled e zepute hag e oen kemeret evel eiler-klañvdiour en ospital kêr Toulon. Ma feiz, n'em-oa ket c'hoaz re a geuz da gaoud peogwir e oan war ma micher, med rustoh e oa memez tra ma labour, ne oa ket kelou ken da luduenni en eur bureo telefon, red e veze larda ha larda bepred endro d'ar re glañv. A brepoz, Erwan, pehed marvel e vefe din chom heb lavared dit ne oan bet morse na dorniet mad nag eur c'houil war va micher. Ma oan deut da veza klañvdiour eo abalamour ne oan bet kavet mad da van ahendall gand ar verr-weled e oan. Ha neuze, re bell edon chomet pellgomzer... Meur a vourd a ris, morse n'on bet anvet titlad, med setu amañ a zo gwasoh. Eun devez, graet ganin eur bikadenn a-dreuz ha zoken eun tamm labour vil daonet, e oen tamallet da veza eur mezhier ha darhoet er-maez. Fidambie, an taol-mañ, e oa tapet fall Jakez !

Ne gontin ket an digemer graet din er gêr... Pa 'z is e ti va zad-kaer e oe taolet dismegañs warnon, kement a gomzou flour a glevis ken e savas ennon eur hovad imor fall ha, fuloret, e rois eur skouarniad d'am zad-kaer. Bruno a lammarn warnon, ma lunedou a gouezas, hag, evel ne welen netra ken e tapis eun trepan. Eur polis a glevas youdaheg an diou vaouez hag ez eo me, goude beza adlakaet din ma lunedou — ne oant ker torret, evurusamant — a oe kaset d'ar « violoñs ».

Eur wech divouzet ma zad-kaer, ez eas c'hoaz da weled e zepute hag e oen kemeret en arsanail da labourad asamblez gantañ. E peseurt micher ? Ahanta, hini ebed, geo, evel darbarer, mar deo gweloh ganit. Aze, mab, eo koustet ker d'am ler. Evid lavared eeun ar wirionez, me n'em-oa morse labouret, edo mamm intañvez ha re laosk evidon, jamez n'he-doa graet din kregi e troad eur benveg. Ha setu ma oa red din eta kia ma horf diouz ar mintin d'an abardê, sacha, bouta, dougen behiou a beb seurt, ar c'hwezenn o tivera kerkent warnon, dindan lagad goapaer ma zad-kaer : « Alo, Jafredig, alo pezh didalvez, sach warni ; lavaret e vo dim c'hoaz ez eo nerzuz ha kaloneg ar Vretoned, ya pe goh ! » Mez a save ennon neuze hag e pegen eun tamm gweloh evid diskouez d'ar Vokoed daonet-ze e oan eur gwaz ken barreg hag int. Ya, med bemdez Doue e vezen brevet-naet, skuiz-divi. Petra a raen neuze nemed eva gwin-ruz... Bemnoz e veze tomm mad din hag an deiz warlerh ne veze ket aesoh labourad,

evel-just. E-barz ma ziegez n'ez ae ket gweloh an traou ive : paeet fall e vezen, ne raem nemed beva-bevaig, dle a rae alies ma gwreg heb seblanti beza re daoubennet, me avad ez ae droug ennon ha todillon ha kataill a veze mui-ouz-mui etrezom.

Eul labour en em raen outañ en arsanail e oa al liverez listri. Azezet war eur planken, e-pign ouz diou gordenn, a-hed korf ar vatimant, e kaven amzer da huñvreal... Krog edon da zoñjal alies er vro... A ! distrei da Vreiz... Evid derhel gand ma huñvre, e plije din bremañ, e-pad ma veze Rozita, hervezi, er sinema, kraba da zul war ar meneziou meing ha suliet endro da Doulon — Ar Faron —, eun tamm baz em dorn, evuruz pa gaven eun torkad lavand da rufia hag eur wezennig-figez d'am disheoli. Chom a raen neuze eurveziou-pad, en eur zelaou ar skrilled-gwez, da arvesti ouz birvill ar porz, al listri war eor, monedonea ar bagou, pleg-mor ken koant an Tamaris, trêzenn ar Sablettes, ehonder ar mor hag e hlazder ken souezuz. Bepred e kaven dudi dirag an daolenn divent-ze, med ne zervije ket, krignet e vezen bremañ gand kleñved ar Vro. Eun daolenn kalz zisterroh a zave em spered : hini ma farrouz henidig, bourk Pouldouran, gand e iliz, ar mor o tond da holei al lehidenn arhantet warni diou pe deir vag o hortoz... Santoud a raen c'houez ar bezin... Eur zulvez, a-veh azezet, e tiwanas ennon ar c'hoant da gaoud kelou euz tu-hont, red e oa din skriva d'eur mignon. Ha me da adziskenn dioustu ha da return d'ar gêr. Fidamdouille ya, med ma gwreg ne oa ket ouz ma hortoz d'an eur-ze, na ne oa. O ! nann avad, n'edo ket o soñjal ennon, tamm ebed, pas zoken eur begad... Soñj 'ta, eur goukoug a oa war ma neiz, eun intañv kov-braz, gastaouer touet, kenwerzer pinvidig euz an tu all d'ar strêd. Ma feiz, ne oant ket o lavared o chapeled, lakeda... Ma baz a oa em dorn, hag hi endro, ha bahad deze, ha kriadeg forz en ti... Ha goude ? Setu penôz, a gav din — rag bet em-eus amzer da zoñjal abaoe — ez eo tremenet an abadenn. Bruno, o c'hoari « petang » tostig alese, e-noa gweled ahanon o return, hag evel ma tlee gouzoud doareou e c'hoar, setu eñ da lammad en ti gand eur mignon poliser, eur sapre penn Moko all, a oa o tigeri e henou dirag ar c'hoarierien. Aesa a rejont tapoud krog ennon ha beb a flipad a zistagis deze... Ne gontin ket toud ar chare a oe goude... Prim ha brao e oen kaset d'ar « bidouf »...

*Colombella ! Colombella !
Qu'as-tu fait de mes amours ?...*

Tapet tri miz ganin. Ya, ma faotr, amzer am-eus bet da zoñjal e-pad an tri miz ze... Gweled a raen an tamm kañfard e oan bet, ar skolaj, o lenn romantou ha roman-tou, ha re didalvez c'hoaz, e-leh ober ma foelladennoù. Ma ne vefen ket bet ken laosk, em befe graet gwelloh eged en em añgaji er « Marine » ha ne vefen ket biken deut gand ar Vokoed daonet amañ. Ma vefen chomet martolod da vihanna! N'em-oa ket eur vaz marichal em zah, med graet em befe evelato eur mestr pe marteze eur henta-mestr ha retornet e vefen d'am bro da veva diwar ma leve. Daoust ha kredi a rafen bremañ distrei da Bouldouran? Dour a zave d'am daoulagad pa deurveze din eñvori amzeriou kenta ma friadelez, med buan e taolen diouz ma spered ar zoñj euz ar hast de die, an danvadez dibalamour a oa bet pried din. Pez a zo sur, emon-me, ez eo echu d'am buhez gand an drutell-ze. Pa 'z in er-mêz euz an toull-mañ, e vin dieub evel eur paotr yaouank ha ne jomin ket pell da louedi er vro vrein-mañ, amzer hepken da zastum peadra d'ober ma beaj.

Pa oen digarharet, e kavis plijadur o vond da zialani e-tal ar mor, med, ne oa ket awalh evid beva, lakeda. Klask a ris labour, med, siwaz, pa veze kistion da venegi gand piou e oan erbedet, e vezen kaset da drei bili d'an aod. Ha koulzkoude ne greden ket kemer hent Breiz war ma zreid ha heb gwenneg ebed. A-benn ar fin, e kavis eun tamm labour, peadra d'en em veva, gand marhadourien besked, tud dirankon, beteg an deiz ma klevis da vad galv ar Vro. Neuze e kemeris penn an hent eur beurevez freskoh eged kustum hag e lavarais evel mamm-goz gwechall : « Doue war-raog, ha me warlerh... » Ha me da gerzed, da gerzed etrezeg Lyon... A-viskoaz e-neus plijet din mond war droad, Erwan, bale a zo « luskellad e zoñjezennoù », evel m'e-neus lavaret eur skrivagner bennag. Ne dis ket re bell, war vord an hent braz e kavis eun aotrou o cheñch rod d'e wetur dre-dan, eun is-ofiser diwar vor. Ma feiz, me o tostâd. Ahanta, n'ouzout ket piou a oa? Keresper, euz Pleuvian, soñj ah-eus outañ, hañ? O vond d'ar gêr e oa, pe gentoh da Zinam e-leh ma oa e wreg o chom. Va hemer a reas, evel-just. Goulenn a ris digantañ lezel ahanon e Roazon. Ha setu abaoe emañ amañ e-leh n'em-eus kavet netra d'ober. Red mad eo bet din dond da veza klochard ha mond da jom gand paourkeiz tud all e « Foyer Benoît-Labre ». Eur gwele am-bez da gousked hag eun tamm soup da derri ma naon. Pa hellan gounid trawalh evid rei ugent lur da geñver peb pred, em-bez droed d'ar pladad kig ha legumaj, ha sederaet eun tam-mig ar paotr. Tammou bitrakou a gavan d'ober : netâd privejou eur skol diou wech ar zizun, adwerza paper,

pillou ha kartoñs a gavan beure mad e-tal an dorjous... Med n'em-eus ket kredet mond da Bouldouran c'hoaz... »

Dour a ruille diouz ma daoulagad pell 'oa. Ma dorn a lakais war skoaz Jakez : « Ma ! n'emaout ket o vond da jom evelse, memez tra ? »

— Ma feiz, paotr kêz, petra a rin ?

— N'ouzon ket c'hoaz, med deus da weled ahanon er skolaj goude goueliou deiz kenta ar bloaz. »

Poent-braz a oa din mond, rei a ris e gwignaoua da Jafredig hag e kimiadis dioutañ.

*
**

Gwelet ganin eur mignon manah, ha kavet plas er manati evid Jakez. Implijet e vefe bet er gegin pe endro d'al loened, rag saout ha moh a vez savet kalz eno, med n'eo ket deut ar paourkêz paotr d'ar skolaj, liou ebed ne welan ken outañ. Klañv? Maro? Daoust hag aet e vefe beteg e barrouz ha kavet repu enni? Hag eñ n'eus bet doan ouz al labour am-oa hanter brometet dezañ? Marteze ive ez eo bet gwelloh gantañ mond da guzad e stad reuzeudig en eur gêr all n'eus den ouz e anavezoud enni. Setu pezh a zo ar muia gwirheñvel, rag n'eo ket Jakez Jafredig euz ar memez gouenn ha Jañ-Mari Riou.

E. AR BARZIG

GERIOU DIEZ

KOATILOURY.

- eur maner Malabri** : ger galleg, eur maner bihan, koz ha dirapar.
eur hardenn (gardenn) : eur wenodenn.
pejou : peziou, mellou. Lavaret e vez : pejou tud, pejou mein.
torloet : aozet, meret, brevet.
beza rikouret ha milrikouret : beza laouen, pa zigouez eun dra bennag hervez ar c'hoant.
beza garz : gouez, feulz.
didiah : dé dié (Doue), sapristi.
eun asez : eur seurt.
koueza en arouez : koueza e sempladurez.
eveeg (eur si eveeg) : fentuz.
Koz feker : furcher.
eun dreudasenn : eur plah braz ha treud.
melen he hreouichenn : melen he bleo.

IVONAIG.

- kroeh** : Kreh, ar rann uhella euz ar bourk.
Ober e hrobis : rodal, bragal. ~~de gravanes~~
ober e hogez : gogez, moumoun (câlin).
Taoe 'zo : e galleg : or ça ! Pardi ! Par ma foi !...
meged din : Setu ! sellit !
aoza tret : e galleg : onguent.
a bleas gand : pleal, ober wardro.
da zinal : sinal, klemmichad (pleurnicher).
tarluha : selled a gorn, lucha.
c'hoari las : ober o diaoulou, en eur gomz euz ar vugale.
eur struj warnañ : livet fall.

JAKEZ JAFREDIG.

- ar gavisevenn** : ar gazeg-vezeven (manège de chevaux de bois).
redeg an douillez : pe an drouillez, merheta, redeg reor heb abeg.
mond war gein ar marh : dond da veza gwariziuz (jaloux).
beza re daoubennet : beza re nehet, chalet.

P. J. HELIAS

Ar paour kêz Laouig

LAOUIG (*ton eun embanner*)

Eur mevel braz da werza ! piou en-eus ezomm euz eur mevel braz ? Mevel evid ar marh hag ar harr, mevel heb e bar ! Mevel evid an arad hag evid an east, mad d'al labour pell ha tost ! Eur mevel diberhenn heb kordenn en e gerhenn !

FANCH

Ahanta ! Laouig, petra emaut o vlejal war an ton braz ? Petra a zo da werza ganit ?

LAOUIG

Me, me va-unan, korv hag ene.

FANCH

Neuze, ma komprenan mad, emaut dilabour d'an ampoent ?

LAOUIG

Dilabour kaer, med gand eur horvad naon.

FANCH

O va Doue, petra a zo c'hoarvezet ganez ? Eur fri a welan etre da zioujod a zo heñvel-mik ouz eun aval-douar fin-ar-hant-vloaz. Hag al lagad kleiz, siwaz dit ! ken du hag ar pod-houarn farda boued d'ar moh, ken koeñvet hag eun touseg briz. Petra an Diaoul... ?

LAOUIG

Ya, kollet am-eus va brud vad e-touez ar merhed yaouank. Bremañ, pa fell din tostaad outo... flioust ! ker-kent e vez troet din an toull-kil, ha bale warlerh o lostenn ! Aiou ! (*leñva 'ra*).

FANCH

Med penaoz... ?

LAOUIG

Penaoz ? Azezom, rag an istor n'eo ket berr. Fanch paour, n'on ket bet flemmet gand ar gwenan na taget

gand eur hi klañv. N'on ket bet en em ganna ouz den ebed : me am-eus aon dirag an taoliou. An taoliou a ra droug, n'eo ket gwir ? N'am-eus ket draillet va fri dre eva re a voeson, nann ! Ar merhed ne garont ket ar boeson, ha me a gar kemend plijoud d'ar merhed ! Nann. va bouzellou goulo a zo kaoz d'an oll gwalleuriou a zo kouezet warnon, va bouzellou goulo hag ar mestr mil gwech daonet am-eus kemeret evid va finijenn war an douar. (*Leñva a ra.*)

FANCH

Kont din an taol penn-da-benn, paour-kêz Laouig !

LAOUIG

Setu amañ ! Da Ouel Sant Stevan am-oa grêt koumanant-bloaz da vond da vevel gand Yann-an-Treutig, gouzoud a rez !

FANCH

Yann-an-Treutig ? Ar paotr-yaouank-koz a zo o terhel eur stal labour-douar e-kichenn an aot, pell du-ze, e traoñ ar barrez ?

LAOUIG

Den all ebed. A ! m'am-bije gouezet ar pezh ouzon bremañ, me 'm-bije kavet gweloh mond d'en em veuzi er henta puñs war va hent. (*Fulori a ra*) : An den-ze n'eo ket eun hanter den. N'eus ket warnañ eur vlevenn gristen. Eul louarn divergont, eur bleiz skilfet, ken flêriuz hag eur broh, ya ! Me lavar dit, hennez a oar re vad penaoz eur skoed a ra teir gwech pevar real, ha pevar real a ra drez ugent gwenneg, hag eur gwenneg a ra liardou, hag eul liard, toull pe didoull, a lak ar bern da greski. Va mestr Yann-an-Treutig a zo ken piz ma kavfe an tu da douza eun dornad bleo war eur vi. Ha c'hwi etrezoh, merhed, eur wech m'eo bet skubet mad ho ti ganeoh, va mestr Yann-an-Treutig a deufe pinvidig o tastum ar pezh a jomo war-lerh ar skuberez. Netra ne leusk war e zilerh, nag eur spillenn, nag eur bonton. Eur bilbouzenn a dalvez aour evitañ.

FANCH

Anavezet mad eo er vro. Penaoz ar gurun az-peus grêt koumanant da vond gantañ ?

LAOUIG

Abalamour on digouezet gwall ziwezdad war dachenn ar foar. Ne jome nemed Yann, war al leur, o klask eur mevel.

FANCH

Ha perag out erruet diwezdad war ar blasenn-foar ?

LAOUIG

Abalamour, abalamour... on chomet da ruza a-hed an hent, da gonta flourennig d'ar merhed yaouank a geje ganin. Med ar wech-mañ eo echu ! Bez 'e hell tremen dirazon brava merhed yaouank ar bed dre garradou, ne rin van ebed.

FANCH

Gwelet e vo ! (*C'hoarzin a ra.*) Kendalh gand da gaoz, da hortoz furaad.

LAOUIG

Setu me digouezet e ti va mestr, d'an abardaez. Peseurt ti, kristenien ! Eun tamm loch-plouz e-kreiz eur mor a bri, eun ti-soul ken izel an doenn warnañ ma ne oan ket gouest da jom em zav ennañ. Ha netra nemed eun armel dero hag eun daol divalo, ma oa dres Yann azezet dirazi o tebri koan gand e gi. Eun dorz vara segal a oa gantañ war e zaoulin hag eur pezh tamm askorn-buoh koz gand eun elvennig kig bennag en-dro dezañ. Red e oa labourad stard gand beg ar gontell m'hel lavar deoh, evid distaga eun disterra boued da lakaad war beg an teod. « Gortoz, Laouig, emezañ, en ti-mañ, da beb hini e dro. » Ha beh war an askorn-buoh. Me a zante va stomog o tiskenn din beteg seuliou va botou. An askorn a oa deut gwenn-kann. Ne jome ket warnañ kig a-walh da lakaad dindan eun ivin pa lavaras Yann-an-Treutig : « La, bremañ eo deut tro ar hi ! Red eo beza truezuz e-keñver al loened, Laouig, va mab, hag ar hi-ze a zo kazimant va oll famil. »

FANCH

Penaoz ! Ar mevel war-lerh ar hi ! N'em-eus klevet biskoaz kemend-se !

LAOUIG

Gwir bater, koulskoude. « Goude ma vo echu gand ar hi, a lavaras Yann, te a lonko ar rest. Hirio n'az-peus grêt labour ebed, setu e tegouez d'ar hi kaoud e dro araozout. Med warhoaz, te a zebro araog ar hi evel-just. » War ar homzou-se, Yann-an-Treutig a drohas din eun tamm bara ken tano ha laonenn eur razouer, a roas din eur penn-ognon, ha kenavo, kuit da gousked ! M'henn asur dit, Fanch, me a zigore ma beg, ha paneve 'm-eus kavet eun dornad avalou-douar yen e korn an oaled, n'am-befe bet netra muih da lonka.

FANCH

Sah an dienn treñket ! N'az-peus ket furchet 'barz an arbel ?

LAOUIG

An arbel a oa prennet start gand an alhwez, hag an alhwez a oa a-istribill ouz kouzoug Yann-an-Treutig, staget ouz eur chadenn dir.

FANCH

Ma ! Laouig paour, setu aze eul labodad !

LAOUIG

Ha bemdez, sul-ouel-pemdez, da verenn pe da goan, ne veze ket drusoh ar gegin. Ar Horaiz a bad e-doug ar bloaz en ti-ze ! Atao ar bara dindan an alhwez, ha labour ! labour atao ! noz ha deiz, ken na oan prest da goueza e sempladurez gand an raon hag ar zehed. Poch-antachou ! e soñjis ennon va-unan, me a rank ijina eun dra bennag. Med petra ? Eet e oan da netra, koulz lavared, pa erruas en ti eur halouper-bro da houlen hag-eñ ne oa ket kontilli pe kizellou da lemma. Yann a oa er parkeier. Ha me da respont, tagnouz an tamm ouzon : « Den paour, n'eus netra en ti-mañ nemed ar pez a zo kuzet en arbel-gagn-mañ. Hag an alhwez a zo kollet. Kerz gand da hent ! » — « Kollet an alhwez, emezañ, se n'eo ket kalz a dra. Me a renko deoh eun alhwez all, memez tra, ha ne vin ket seizdaletoh. » A ! Feiz ! setu aze eun dro vad ! Grêt ar marhad dioustu hag an den da labourad. Tud paour ! N'eo ket bet deg munud o turgna din eun alhwez nevez gand eur hrog houarn koz a oa gantañ e-touez e vinviou. Ha krak ! digoret an arbel !

FANCH

Ha saveteet Laouig paour.

LAOUIG

Pebez teñzor ! va horv benniget ! : boutailladou gwin koz, daou zahad bleun gwini, teir dorz vara, troñsadou kig-sal, ha me 'oar-me ! A-boan ma oa eet ar halouper gant e hent, me a grogas er bara hag a zankas ennañ eur bough spontuz. Diskennet e oa teir lur bennag dija em hov pa zoñjis penaoz e ouie Yann-an-Treutig, kazi-zur, mad-tre, pegemend a vara a oa gantañ en arbel.

FANCH

Aïou ! Fest ar vaz a oa da gaoud, a-raog fest an hoh !

LAOUIG

Penaoz ober, evid kuza va laeroñsi ? Dre grafignad va fenn e kavis eun taol brao : gand va bizied, me a reas toullou en torzou bara hag a vruzunas ar minvig e-giz ma ra al logod.

FANCH

Ne oa ket eun ijin fall, Laouig.

LAOUIG

Nann. Yann-an-Treutig, pa zistroas d'ar gêr, a ginnigas koueza maro war al leur-zi o weled ar holl a oa bet en e arbel. « Al logod brein, a hopas-eñ, penaoz o-deus kavet an tu d'en em zila en arbel-ze ? » Hag eñ, raktal, da denna e chupenn ha da furchal beteg ma kavas eun toullig bihan etre daou blankenn. « Ha ! ha ! loened vil, loened louz, loened divergont, esaad a raio deoh, c'hwi a bako ho stal ganin-me ! » War gemend-se, Yann a stignas eun trap-logod gand eun tamm kig-sal louedet : « Warhoaz e vo gwelet an doare ! » Me a zelle outañ, heb ober van ebed, med laouen braz, rag kov ar paotr Laouig a oa karget.

FANCH

Ya, med hervez ar pez a welan, an dro-gamm n'eo ket padet pell.

LAOUIG

An deiz war-lerh, o labourad hoaz er gêr, ha Yann war ar mêz, me a zigoras adarre an arbel, heb direnka an trap, evel-just hag a lonkas diou lur vara bennag. Ar mestr a chomas mantret d'an abardaez : debret ar bara adarre, ha laosket an tamm kig-sal brao en trap ! « Laouig, n'eo ket al logod a zo êt en arbel-ze. » Hag eñ a daolas warnon eur zell a-gorn, teñval meurbed. « A ! nann ? a respontis-me, beh warnon ha nehet a-walh, ha... piou... ha petra... zo c'hoarvezet ? » — « Nann. Eul logodenn he-defe distignet an trap. Eun naer eo, kazi-zur, eun naer pe eur sarpant bennag. Al loened-ze a zo gweñv, ken pleguz ma 'z int gouest ha kap da dremen dre doull eun nadoz. » — « Ya, vad ! eur sarpant bennag, a asantis-me, red eo teurel evez. » (Tomm e oa deut din !)

FANCH

Awalh a oa da baka an derzienn ruz, feiz Doue !

LAOUIG

Aon am-boia na vefe deut Yann da furchal ahanon e-pad an noz, rag gwall-du en-oa sellet ouzin. Evid mired outañ da deurel e zaouarn war an alhwez a oa ganin, me a lakaas anezañ etre va dent ha va chod kleiz. Allaz ! m'am-bije gouezet ! (*leñva a ra*).

FANCH

Ma'z-pije gouezet petra ?

LAOUIG

E-pad ma oan o rohal, dre gousk, e-kreiz an noz, an alhwez a risklas, nebeud ha nebeud, hag a deuas d'en em lakaad etre va dent. Setu va alan, o tremen dre doull an alhwez, a zutelle, a zutelle, mond-ha-dond war ar mod-mañ (*sutella a ra*). Yann-an-Treutig, dihunet kaer, pa glevas seurt trouz, a gredas dezañ e oa eun naer pe eur sarpant o vond d'an arbel. Eñ a zavas, en deñvali-jenn, goustadig, a grogas er vaz-yod hag a deuas beteg va gwele. An alhwez a zutelle muih-mui (*sutella a ra*). Yann a zavas ar hrog-yod hag a ziskargas eun taol spon-tuz war va genou, o kredi flastra an naer-wiber. Aiou!!! (*blejal a ra*). A! bugale! Me a daolas eur vlejadenn skrijuz. Seiz kant steredenn am-oa gwelet, hag an tan-gwall e pevar horn an ti a-raog koll va anaoudegez. Ha setu penaoz on bet kempennet e-giz ma welez bremañ ahanon. Med selaou ar gwasa...

FANCH

Hervez pez a zoñjan, Laouig koz, Yann-an-Treutig a ouie mad ne oa ket eur sarpant en-oa debret ar bara, nemed eur sarpant daou bao e vefe bet hennez!

LAOUIG

Marteze awalh, Fanch, marteze awalh. Forz penaoz, Yann a enaouas eun tamm goulou-rousin evid gweled petra en-oa grêt din. Hag ar henta tra a welas? An alhwez em genou e-giz eur bibenn... Kristenien! A-boan ma oa deut eun tamm buhez ennon ma oan taolet er-mêz a-daoliou botou, hanter-varo, bloñset ha divloñset, o tiwadi e-giz eun hoh-meiller. Ha setu penaoz, evid leunia va hov, am-eus kinniget koll va buhez. Bremañ, siwaz din, den ne zell ouzin heb c'hoarzin. Aiou!!!

FANCH

Paour-kêz Laouig! Marteze e vefe mad dit mond da gaoud ar medisin, rag difesonet out en eun doare true-zuz.

LAOUIG

Ne dalvez ket ar boan, Fanch kêz. Eet on da houlenn ali gand Cheffig-Lagad-Pikouz. Honnez a oar doare ar bloñsou. Roet he-deus din an ali da lakaad eur velhoue-denn fritet war va lagad hag eun neiz kevnid war va fri. Gwellaad a ra an traou bemdez. Da genta e oa du-pod va lagad, goude-ze e oa deut glaz-kaol, bremañ eo melen-mel. A-raog pell (*laouen*) e troio da veza e-giz a-raog, hag ar merhed yaouank a deuo war va lerh ken stank

hag ar helien war ar bara koñfitur. Ya, med va hov a zo goullou. N'am-eus ket peadra da leunia anezañ. Rag se...

(*A vouez uhel*) Ma'z eus unan bennag en ho touez a ra diouer dezañ eur mevel braz, me a zo diberhenn ha dilabour, prest d'ober n'eus forz petra, ha pa vefe red direuna lost an Diaoul. Eun den a zo bet mevel dindan Yann-an-Treutig ne hell ket koueza fallo, nag er bed-mañ nag er bed all! N'eus forz peseurt mestr, hag e vin gantañ er Baradoz. Eur mevel braz! Eur mevel braz! (*en eur vond kuit*).

PER HELIAS (1954).

LABOUR EVID AR BREZONEG

Kelaouennoù

● **Pennadoù e brezoneg war « OUEST-FRANCE »** — War « OUEST-FRANCE » ar gwener, en he moulladurioù Penn-ar-Bed hag Aochou-an-Hanternoz, e vez embannet bremañ taolenn Abadenn Skingomz ar zul gand notenn « Emgleo Breiz ». Brao-tre e vez moulet ar pennad. **D'ar zadorn**, en heveleb moulladurioù, e kaver pennad P.J. Helias, e brezoneg hag e galleg. **D'ar zadorn ive**, e moulladurioù ar **Morbihan**, e heller lenn taolenn an Abadenn skingomz gand notenn E.B., lakeet e brezoneg Gwened dre aked or heneil A. Boché. — **D'ar meurzh**, peurvuia, — a-wechou d'ar merher, — moulladurioù ar Morbihan a embann eur pennad e brezoneg Gwened, savet gand an abad Meriadeg Henrio diwar P.J. Helias, pe eur pennad dibabet gantañ e-touez oberenou skrivagnerien all.

● **Pennadoù brezoneg war an « TELEGRAMME »**. — Goude eun daou viz bennag heb embann skridoù E.B., setu adkroget kelaouenn Montroulez d'o moulla adarre, dalhmad heb an notenn kaset a-unan gand taolenn an Abadenn skingomz, — hag heb ma oufer perag e vez lammet an darn-ze euz skrid E.B. Trohet e vez ar skrid-mañ avad heb gouzoud e kinniger, e-barz al lodenn voulet, lenn eur pennad ha ne deu ket da heul... Souezusa ha glharusa tra avad n'eo ket marteze e ve trohet an hanter euz paperennoù E.B. ; bez ez eo kement-mañ, kentoh : n'eus ket kant lenner, n'eus ket deg zoken merteze hag a gredfe kas klemm d'ar gelaouenn, war ar milieroù a genvroidi hag a zo anad dezo ez eus aze eun dra « ha ne ya ket mad »... Mantruz eo n'o-defe ket kalon awalh da skriva, zoken ar vrezonegerien desket hag « emskianteg », — ha komz a reom koulz euz or mignoned-tost hag euz izili an oll strolladoù breizeg... Koulskoude, e miz kerzu, da heul lizer **eul lenner hepken**, eo bet paouezet gand renerien ar « Pellskriz » mouza ouz penna-dou E.B. !

Keit ha ma chomo mignoned ar brezoneg ken lizereg, ken lez-ober, ken dizeblant, petra hellom gortoz nemed **beza koll ?** Ober a ra ar « stourmerien » dres evel 999 war vil euz ar Vretoned all : plega ha stoui, dalhmad hag heb paouez, — o hortoz maorvad dihun vuzuduz Arzur evid sevel o hein...

● Heñvel eo evid ar Skingomz : pa houlenner skriva da Renerien Pariz pe da azerien an Abadenn, deg dre gant d'ar muia oll euz an

(1) Beh sizun e vez or heneil E. ar Barzig o reizha eur rumm kenta a amproennou euz kement skrid brezoneg roet dezaiñ da weled gand Ti-moullerez O.F. Pa ne hell ket or mignon adselled ouz amproennou all, eur fazienn bennag a vez greet hoaz a-wechou oh adteuzi ar plomm. Red eo soñjal n'eus ket a voullerien ampant war ar brezoneg. Trugarez da E. ar Barzig evid e labour, ha d'ar gelaouenn evid ar preder a laka da ginnig skridoù kempenn-brao.

dud bet kaset lizer pe kelhizer dezo a gemer ar boan d'henn ober, daoust m'eo al liziri eun doare-stourm ken efeduz ha m'eo ez ober gantañ...

Ahanta, keneiled, en em zisklabezit euz ho lizeregez !... Kasit eur ger da « Bellskrud » Montroulez, da houlen outañ ober evel ar helaouennou all ha moulla notennoù E.B. en o hed... Gand ugent lizer — ha gand ma ne vo ket diskouezet dezo troidigez an notenn-mañ ! — e vo daou-gementet lodenn ar brezoneg lakeet dindan daou-hant mil brezoneger...

— Ar « **PETIT BLEU** » a embann eun heuliad notennoù berr gand ar heneil Lan Kergall (Sant-Brieg) diwar-benn skrivagnerien brezoneg departamant Aochou-an-Hanternoz.

— Ar « **JOURNAL DE GUINGAMP** » a ro eur plas kaer e peb niverenn en e bajenn genta da bennad E.B. — « **LANNION-REPUBLI-CAIN** » a ro, gwech ha gwech all, eur barzoneg e brezoneg ousspenn pennad E.B. — « **BRETAGNE-DIMANCHE** » a embann du-mañ du-hont eur pennad gand E. ar Barzig, ha dibaot a wech ma ne gaver ket program ha notenn ar skingomz vrezoneg. — Heñvel eo evid ar « **PAYSAN BRETON** », a zigouez e 40.000 tiegez war ar mêz.

— Ar « **BRETAGNE A PARIS** » a zalh, na petra 'ta, da rei eul leh kaer d'ar brezoneg e peb niverenn, oh embann ousspenn, e galleg, evel « **Keleier Emgleo Breiz** », danvez ar skrid brezoneg. Aliez e vez eun talbenn braz e traoñ an eil bajenn : « **BREIZ AL LENNEGEZ HAG AN ARZOU-KAER** »... Diouz an tu-ze ive, e tlefe stourmerien an emzao skriva : da rei gourhemennou, an dro-mañ, avad, — eun dra hag a ra vad, her gouzoud a reom diwar weled !...

— Ar « **PAYS BRETON** », kelaouenn viziég Kengevredigez strolladou breizeg an « Enezenn-Hall » (Bro-Bariz), a gaver e peb unan euz e niverennoù eur pennad e brezoneg, a-wechou diwar-benn kudennou on amzer, a-wechou all advoulladurioù skridoù « **Ar Falz** » (Kenstrivadegou).

— Ar « **VIE BRETONNE** », ar gelaouenn viziég renet gand J. Martray, sekretour-meur ar **CELIB**, a zo bet lakeet dezi eun eil ano e brezoneg : « **BUEZ BREIZ** », dindan an titl e galleg. C'hweh pennad e brezoneg a zo bet embannet gand A. Keravel e **V.B.-B.B.**, abaoe miz here, eun droidigez halleg d'o heul, e lizerennoù bian, evid an nann-vrezonegerien. Setu amañ ar roll anezo :

Here 64 : **Eil Gouel-braz ar C'hoariva Keltieg, e Lokorn ;**

Du 64 : **Ar Brezoneg ha kreskidigez an Ekonomiezh ;**

Kerzu 64 : **Deskadurezh an Dud-gour : Skwer ar broiou all ;**

Genver 65 : **Stourmerien an Ekonomiezh ha Stourmerien ar Zevendurezh ;**

C'hwevrer 65 : **Ali eun Arboelour ;**

Meurzh 65 : **Talvoudegezh ar beajou er broiou estren.**

An darn vrasa euz lennerien « **Brud** » a zo maarvad ive komanantet da **V.B.-B.B.**, ken talvouduz he studiadennoù war dachenn an Arboel-lerzh, — Dleet eo rei kalon dezi derhel da ouestla eul lodenn deread euz he fajennoù d'ar heleier ha d'ar hudennou a zevendurezh, en diou yez.

— « **BLEUN-BRUG** » miziou du ha kerzu a embann reoliadur ha danvez Kenstrivadegou Kana, Displega ha Studiadennoù evid 1965. — E niverenn genver-c'hwevrer e galleg : « **Diskleriadur evid eun Nevezerezh**

breizeg », savet gand eur strollad katoliked euz Breiz-Uhel, a-bouez-braz, war a gred deom.

— War « **AR FALZ** » niverennoù 3-4 ha 5-6/1965, e kaver tri arvest kenta « **Nomenoe-Oe !** » Jakez Riou, an oberenn o veza da embann da houde e stumm eul leor. E peb niverenn ar gelaouenn : pennadoù-lenn e brezoneg, studiet e-keñver Yezadur ha Geriadur, da dalvezoud evid ar Skolioù. — Mad a rafe oll stourmerien an Emzao lenn ar pennad e galleg a gaver e niverenn miziou du-kerzu : « **Plega...pe adkregi gand ar stourm ?** »

● **ROLL PENNADOÙ « EMGLEO BREIZ »**, moulet war ar helaouennou ha klevet dre ar skingomz, abaoe dibenn miz mae 1964 (Selled ouz « **Brud** » Niv. 17, p. 53) :

31-5-64 : **Deskadurezh ar Vretoned yaouank ;**

7-6 : **Da zelaouerien an Abadennoù brezoneg ;**

21-6 : **Kelennadurezh ar brezoneg hag ar yezou bian e bro-Hall ;**

27-6 : **Diwar-benn « Pennduig » (Tabarly)...**

4-7 : « **Ar bijourh bian** », pennad eur bugel 12 vloaz ;

11-7 : **Deg Skol-Hav Brezoneg ;**

18-7 : **Trugarez en ano « Emgleo Breiz » (Devez ar Brezoneg) ;**

26-7 : **Evid ar Brezoneg (kestou er Gouelioù-Hav) ;**

2-8 : **Diwar-benn Jakez Riou ;**

9-8 : **Oberou Tanguy Malmanche ;**

13-9 : **Labour « Komedianed Vreiz »**

20-9 : **Pladennou brezoneg ;**

27-9 ha 4-10 : **Ar Brezoneg en Deskadurezh ;**

11-10 : **Ar Pouchtoù er Vachelouriezh ;**

18-10 : **Diwar-benn eun Enklask (Enklask Michel Legris, er « Monde ») ;**

25-10 : **Tud an Ekonomiezh hag ar Brezoneg ;**

1-11 : **Ar brezoneg muioh studiet er broiou estren evid e Breiz ;**

8-11 : **Deizadur Kendalc'h ; Skolioù-dre-Lizher ;**

14-11 : **Ar Hembraeg hag ar Brezoneg ;**

21-11 : **Eun testeni (talvoudegezh an abadennoù brezoneg er Skingomz) ;**

28-11 : **Bravaad ar miziou ;**

5-12 : « **Maner Kuz-Manoir Secret** » Per-Jakez Helias ;

12-12 : **Deskadurezh an Dud-gour ;**

26-12 : **Diwar-benn ar brezoneg (lizer eur zelaouer) ;**

2-1-65 : **Ar brezoneg er radio hag en TV ;**

9-1 : **Skwer ar broiou all (arroudennad euz V.B.-B.B.) ;**

16-1 : **Eun tammig « c'hoeri » (Rei ster deg « ger nevez ») ;**

23-1 : **Dalhom gand on tammig c'hoeri (dre ar helaouennou hag ar skingomz : gerioù bet diskleriet kentoh e notennoù E.B.) ;**

- 30-1 : Anoiu Staliou-konvers e brezoneg ;
- 7-2 : Ar brezoneg er Bellwelerez ;
- 14-2 : Anoiu Staliou e brezoneg : 2.-E Kerne ;
- 21-2 : Anoiu brezoneg ar staliou : 3.-Douarnenez ha bro-Leon ;
- 28-2 : Tiez-loja ha tiez-debri Penn-ar-Bed dezo eun ano brezoneg (4) ;
- 7-3 : Enklask E.B. (5) : Staliou a Vro-Wened ;
- 14-3 : Enklask E.B. (6) : Staliou en Aochou-Armor ;

Ha bez e hellfem poueza amañ eun disterra war al labour vad greet gand ar pennadou-ze, lakeet dindan daoulagad meur a gant mil den, ha lennet, da nebeuta, gand meur a zeg mil anezo ?... Sur awalh e vefe tu d'ober gwelloc'h, en eur Vreiz all eged an hini ma vevom enni, — eur Vreiz hag he-divije an dud desket lenn yez ar vro, hag a vije troet da glask kant gwech muioh a skridou brezoneg... Red eo, avad, labourad evid an dud evel m'emaint **bremañ**, — ha gand kelaouennou ha n'int ket gwall brederiet gand or yez (dre ma ne houlenner ket trawalh outo war an tu-ze, marteze ive...)

N'eo ket disi moarvad ar skridou kaset gand E.B. d'ar helaouennou hag a glever beb sul dre ar skingomz. Sujedou all a garfem displega, ha n'heller ket... Doareou all a vefe da implij marteze da zevel ar pennadou : lakaad traoz farsuz, da skwer, pe « cheñ ton », eur wech an amzer, pe implij eur brezoneg « uhellah », a laro darn, « poblelloh », a laro darn all... Ne houlenner nemed kaoud alioù, — ha skoazell, — da ober gwelloc'h pe « êsoh » hag efedusoh hoaz. Trugarez d'ar heneil euz an Naoned e-neus kaset danvez pennadou deom. Implij a raim, endra m'hellim, ar skridou hag an alioù a zigouezo ganeom. R'o-devo soñj or henlabourerien ez eo savet or pennadou e-sell da greski brud ar brezoneg e-touez ar Vrezonegerien, lakaad or henvroiz da baka eun emskiant startoh euz talvoudegez o yez, euz gwirioù hag amzer-da-zond or bro. N'eo tamm ebed or pennadou savet evid diskleria prederiadennou pe mennadour stourmerien an Emzao : kelaouennou niveruz awalh a zo evid kement-se. Elfennou a Zeskadurez breizeg eo a zo da lakaad diwan e spered ol lennerien ha selaouerien, — endra ma asanto ar helaouennou embann ar pennadou kaset dezo, hag ar Skingomz-Stad gouzañv e vent dispaket war he gwagennou...

● **KREISTEIZ WAR MA ZREUZOU.** — Roll pennadou Per-Jakez HELIAS, embannet war « La Bretagne à Paris » hag « Ouest-France », abaoe penn kenta ar bloaz :

- 1-1-65 : « Eur Zahad Hetou » ;
- 8-1 : (« Kreizennou-Deskadurez Italia ar Su », embannet diwar « La Vie Bretonne-Buez-Breiz », — e-leh pennad P.J.H.) ;
- 15-1 : Sevel Ti ;
- 22-1 : Kudenn ar Moneiz ;
- 29-1 : (« Ar had oh adkemer e frankiz », pennad eur skoliad C.E.G., embannet e-leh pennad P.J.H., or heneil o veza chomet klañv) ;
- 5-2 : An disglaoier ruz ;

- 12-2 : Oablouriez ;
- 19-2 : Eur Yez iskiz ;
- 26-2 : Brezoneg ar Zul ;
- 5-3 : Brao konta gevier...
- 12-3 : Troiluz a Vondragon ;
- 19-3 : ...

En eun niverenn all, e vo roet roll Pennadou P.J.H. e 1964, da hortoz gelloud o adembann en eul leor... gand an niver braz a reou all deut en o raog.

KELEIER BER

Skoliou brezoneg nevez

● **E SANT-BRIEG**, e vez greet eur rummad mad a Genteliou brezoneg gand or heneiled Alan an Diuzet, Alice ha Per Lavanant, Abel Omnès ha kelennerien all, dindan paeroniezh hag e salioù an « Amicale Laique » hag eur skol euz kêr. Eun niver brao a vugale hag a re yaouank a vez oh heulia kenteliou savet a-ratoz evito gand A. an Diuzet.

● **E MONTRIOLEZ**, e Lise ar Merhed, or heneil Per Honoré, a-boan kemeret gantañ e garg a gelenner e miz genver, a zo o paouez digeri eur rumm kenteliou brezoneg, war houlenner ar skoliadezed ha gand harp ar Renerzh. **Kant** plah a zo ouz o heulia : diou wech kemend-all a vije bet, m'e-nije ar helenner bet amzer d'ober eurvezioù all. — En eul lise all, **daou hant** a baotred o-doa roet o ano evid heulia Kenteliou...

● **E KEMPER**, ar strollad « Studi ha Koroll » a zalh da voda al liseaned a-du gand studia ar brezoneg, e-doug penn-deveziou labour a-ratoz, d'ar zul. Ar wech diweza e oa d'ar 28 a viz c'hwevrer, diouz ar mintin, e sal an Ti-kêr, araog bal breizeg ar strollad.

● **E ROAZON**, ar **J.E.B.** a ro meur a rumm Kenteliou beb sizun. Goulennit euriou ha danvez ar henteliou digand ar J.E.B., 14 strêd Sant-Erwan, e Roazon (1).

● **EUN DOARE SKOL VREZONEG NEVEZ** : eur skol da zeski komz brezoneg an hini eo. Red eo kaoud eur manietofon, n'eus forz pehini. Sevel a ra an den a zo o teski pennadou hag e lenn anezo dirag e ardivink, pe lenn a ra pennadou dibabet gantañ pe gand e gelenner. Kaset e vez ar zeizenn enskrivet da glevet d'ar helenner, hag hemañ, war eun tamm seizenn all, a ro da houzoud d'an deskard petra ne ya ket mad en e zistagadur... Sed aze, n'eo ket 'ta, eun doare modern-tre da

(1) Eun ali mad d'or mignoned o tremen dre Roazon : dezo mond beteg Ti an A.G.E.B., 14, St. St-Erwan, da danva « evajou yeheduz » Tavar ar J.E.B. Bez e kavint eno eur « barman » a ouezo respont brao d'o goulennoù, e brezoneg pagan euz an dibab !... Peb tra e brezoneg war « Roll an evajou »...

zeski ober gand or yez. Ne goust netra ar skol, nemed an timchou war al liziri hag ar pakadou, — hag ar zeizennou, eveljust. — Skriva da **A. Merser ar Rusked, Lanuon.**

Bez ez eus dija **Kenteliou brezoneg** enskrivet war pladennou : Kenteliou Leor an **Dr Tricoire** (kenta leor), ha re **V. Sêité** (Bleun-Brug : leor « **ar Brezoneg dre skeudennou** »).

Eur hammed all war-raog a vo aoz, en eur gêr, en eur skol, pe e-doug eur Skol-Hañv da zond, eul « **labouradeg Deski diwar-gleved** », gand kenteliou enskrivet.

Kenstrivadeg brezoneg Yann-Sohier 1965

(an XIIved hini)

● Pennad-skrid da zevel e brezoneg, war an destenn-mañ :

Eun darvoud fall. — Eur gwall-daol a zo c'hoarvezet dre greiz labourad pe c'hoari, pe war an hent... Kontit deom penaoz eo c'hoarvezet an darvoud, hag ar pezh a zo bet greet evid sikour an den pe an dud gloazet.

Bez e heller ive kemer ar sujedou roet e 1963 : « **Eur goañvez kaled** », pe e 1964 : « **Al loen gloazet** ». PRIZIOU : Leoriou, hag, evid ar re vraz (ouspenn 15 vloaz) hag ar studierien, yalhadoù « Skol-Hañv ».

Studierien : kemerit perz er Henstrivadeg. N'eus forz peseurt labour e brezoneg, a-ziwar ho pluenn hoh-unan, a hell beza kaset d'ar Honkour.

Skridoù da gas da : **Oberenn al Leoriou-Skol Brezoneg**, 6 strêd Neptune, e Brest.

● « **MEIN BREIZ** » : ar strollad nevez-mañ a zav kampou-hañv evid adrenka pe kempenn savadurioù arz breizeg ha n'int ket dindan gwarez an « **Arzou-Kaer** ». Eur halvar a zo bet adsavet, warlene, e Kerper. — **Sekretourva** : « **Mein Breiz** », 11 strêd ar Hleuzioù, e Roazon.

● **ENKLASK EMGLEO BREIZ** diwar-benn an « **Talbennou-koñvers** » e brezoneg : Strollet e vo en eur roll, war niverenn 21 « **Brud** », an oll anioù e brezoneg implijet gand Staliou pe Merkou a Goñvers, bet meneget e meur a bennad war ar helaouennou ha war wagennoù « **Roazon-Breiz** ».

● **SKINGOMZ ha PELLWELEREZ**

— Ha selaou a rit bemdez, pa hellit, abadennig keleier e brezoneg Skingomz-Brest, war 214 metrad, etre 19 eur 50 ha 19 eur 55 ?... Ne vez ket klevet frêz, e peb leh, war dachennad-Kleved Kimerh, d'an eur-ze, ablamour da bostou Rouen ha Limoges (heveleb hirded-gwagennou) Setu perag e vo goulennet muih-mui implij ar **M.F.** evid kas ar heleier e brezoneg, dioustu pa vo posubl henn ober.

— Ahendall, eman « **Emgleo Breiz** » o houlenn ma vo kresket lodenn ar Brezoneg er Bellwelerez, dioustu pa vo tu da gleved an Eil Chadenn e Breiz, ha marteze araog zoken. **Eun eurvez beb sizun** a zo

klasket kaoud, war ar skramm bian, gand « **Kuzul Yezou Minorel Bro-Hall** », evid an Okitaneg, an Euskareg, ar Hatalaneg, ar Brezoneg, war dachennad pephini euz ar yezou-ze.

● **DEVEZ AR BREZONEG**

XIVved Devez ar Brezoneg a vo d'ar **27 a viz mae**. Ar bloaz-mañ o-devo ar Gesterien eur skridig, e stumm eun trakt, da rei d'an dud. Displeget e vo e berr gomzou, war ar baperenn-ze, perag e tle ar Vretoned divenn ar brezoneg hag harpa « **Emgleo Breiz** » en e stourm evid lakaad kelenn or yez ha sevenadurez or bro er skolioù.

E Londrez : " The Breton Centre "

Eman or heneil J. Martray, sekretour ar **CELIB**, hag e genlabourerien o tiazaza, e kêr Londrez, gand harp or **PEMP** departamant eur **GREIZENN VREIZEG** a vo eun tammig evel « **Kannadouriez** » or bro e kreizig-kreiz Breiz-Veur. Talvezoud a raio da ziskouez d'ar Zaozon ha da dud all ar Rouantelez kement marhadourez deut diwar labour ar Vretoned, ha da skoulma darempredou kenwerzel startoh etre Breiz-Vian hag ar Zaozon, ar Hembreiz hag oll poblou ar h-Commonwealth. Esaet e vo gwerza frouez on douar hag an oll draou ijinet gand ol labourerien hag artizaned. N'eo ket hepken dre greski koñvers or bro en tu all da Var-Vreiz e raio Kreizenn Vreizeg Londrez eur vad dispar. Emichañs, evel kement tra bet great beteg-henn gand ar **CELIB**, e talvezo ive da harpa ar stourm sevenadurel, da skwer dre ziskouez oberou arzourien ha skrivagnerien Vreiz hag o rei brud d'ar pezh a vez greet evid divenn ha kelenn ar brezoneg ha kas war-raog deskadurez Pobl Vreiz.

Bez e vo evelse eun doare dar digor-braz war ar bed, o rei tu da vouez or bro beza klevet e diavêz ar « **C'hwehkogn** »... Da genta tra, e kav deom e vefe mad rei d'an ti eun ano, pe, d'an nebeuta, eun eil-ano e brezoneg : « **Ti Breiz-Vian** »... da skwer, gand an droidigez e saozneg e-kichen, a yafe kaer-tre d'ar Greizenn, n'eo ket ?

Deut er-mêz nevez zo :

LE CATHOLICON DE JEHAN LAGADEUC

(pour son cinquième centenaire)

gand **Pierre TREPOS**

Professeur à la Faculté des Lettres et des Sciences Humaines de Rennes

Emañ Emgleo Breiz o paevez embann, gand sikour Skol-Veur Roazon, eur studianenn hir (54 p.) diwar-benn CATHOLICON JEHAN LAGADEUC, ar geriadur brezoneg, latin ha galleg, ar henta leor bet moulet e brezoneg, bremañ zo 500 vloaz. An oberour, anavezet mod gand an oll evid e labouriour skiantel war ar brezoneg, eo Per TREPOS, kelenner war ar yezou keltieg e Skol-Veur Roazon ha rener Skolaj Uhel al Liziri e Brest.

Kaoud a rêr e leor Per Trepos kement tra a ouzer betek vremañ diwar-benn ar geriadur brudet, an dornskrid, an embannaduriou, ar brezoneg, al latin hag ar galleg a zo ebarz, roll klok ar studiadennou savet gand ar ouizieien diwar e benn, pep kudenn studiet en eun doare piz ha sklêr. Bravaet eo al leor gand luc'hskeudennou kaer meurbed, o tiskouez pajennou an embannaduriou kosa. Red eo kaoud al leor-se evid anaoud evel ma 'z eo deread istor al lennegezh vrezoneg.

Priz : 3 L franco - F.C.B. Editions, B.P. 17 Brest - C.C.P. 380-96
Rennes.

Rener ar Gelaouenn : P.-M. MEVEL
I.C.A., 21-23, rue Jean-Jaurès — BREST

Niverennou "BRUD" da werza

Chom a ra hoaz ganeom eun nebeud euz niverennou koz BRUD. Goulenn a zo warno, ha dond a reont da veza rouesoh-rouez. Setu amañ eur roll euz an niverennou-ze, gand ano an oberenn bouezusa embannet war beb hini.

Niverennou

1. **TAN HA LUDU** (Marheg an Nevez-Amzer, — An Douger-Tan, — Maro bihan Tin ar Halvez, — Egile), gand Per Helias.
2. **DANEVELLOU** : Ch. Brisson, Yeun ar Gow, Yann Gorrigan.
3. **KARANTEZ**, gand Mab an Dig ; — **BARZONEGOU** hag all.
4. **KIZIER-NOZ SANT-PABU**, gand Mab an Dig ; — **DANEVELLOU**, gand Y. ar Gow.
5. **FEST-NOZ E GRONVEL** (eun toullad kanaouennou pobl.)
6. **CURVAN AR MARHEG ESTRANJOUR**, gand Tanguy Malemanche.
7. **DANEVELLOU**, gand Fañch Inizan ; — **BARZONEGOU**, gand Dreo Koulouarn.
9. **MOJENNOU BREIZ**, gand Per Helias.
10. **MONA MEZNAOD**, gand Mab an Dig ; — **DANEVELLOU**, gand F. Inizan.
- 11-12. **BILZIC**, gand Fañch al Lay (**Lodenn genta**).
13. **MARVAILLOU AR VOTEZ-TAN**, gand Per Helias.
- 14-15. **BILZIC** (eil lodenn).
16. **KOZIOU TINTIN MARI**, gand E. ar Barzig.
17. **PEVAR BEZIC-C'HOARI**, gand P.J. Helias ha N. David.
18. **MANAH LOKMAJAN**, gand Mab an Dig.
19. **MEVEL AR CARANTEZ**, romant, gand A. an Diuzet.

Pep niverenn : 4 Fr. Skriva d'ar Sekretour :

P.-M. MEVEL, 14, Imp. Breiz-Izel, Brest

*Forz war pe zachenn e stourmit,
ne hellit ket tremen heb lenn "BUEZ BREIZ"*

"LA VIE BRETONNE"

Kelaouenn renet gand J. MARTRAY,
a zigas beb miz eun danvez studiet-piz war gement kudenn zo
o selloud ouz Breiz.

Brezoneg a vez breman a peb niverenn

"LA VIE BRETONNE"

Komanant-bloaz (10 niverenn) : 10 lur - C.C.P. 1894-85 Roazon.

Niverenn-skwer da houlen : 1, R. Poullain-Duparc - ROAZON